Tarık Ziya Ekinci

Doğu Dramı

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ MECLİSTE : 5

300/1114

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ MECLİSTE : 5

DOĞU DRAMI

Dr. TARİK ZİYA EKİNCİ

(TİP Diyarbakır Milletvekili)

Geri Kalmış Doğu Bölgesinin sorunları üzerinde yapılan Konuşmalar ve yazılan yazılardan derlenmiştir.

ANKARA BASIM ve CİLTEVİ

ANKARA—1967

Doğu Bölgesinin Sorunları ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma PLÂNI

DOĞU DRAMI VE PLÂN (*)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının geri kalmış bölgelerin kalkınması için getirdiği ilkelerle, bunların gerçekleşme olanaklarını Türkiye İşçi Partisi Meclis Grubu adına eleştirecek ve dengeli kalkınma sorunu üzerindeki görüşlerimi arzedeceğim.

Plân belgesinde değişik toplumsal sorunlarımız için getirilen ilkelerin gerçekleşebilmesi ancak bu ilkelerin plânın bütünü ve temel ekonomik görüşü ile tutarlı olmaları ölçüsünde mümkündür. Aksi halde, kalkınma ilkeleri hayata geçme olanaklarından yoksun güzel fikirler olarak kalmaya mahkûmdur.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının «ekonomik hedefleri, genel dengeleri ve temel politikası» bölümünün tetkikinden anlaşıldığı üzere, bu plân özel sektöre öncelik tanıyan, kamu yatırımları için de kârlılık ve verimlilik ilkelerine dayanan piyasa mekanizmasının gereklerine göre işliyecek bir temel ekonomik felsefeyi benimsemiştir.

Plân tasarısında geri kalmış bölgelerin kalkınması için tesbit edilen ilkelerin uygulanabilmesi ve beklenen hedeflere ulaşılması, bu ilkelerin plânın kârlılık ve verimlilik esasına dayanan temel ekonomik felsefesiyle bağdaşır bir nitelikte olmalarına bağlıdır. Bu sebeple, plânın dengeli gelişmeyi sağlamak amaciyle vazettiği ilkeleri ve öngördüğü tedbirler

(*) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1968 - 1972) üzerinde T.İ.P. Meclis grubu adına Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci'nin 27/6/1967 günü Millet Meclisinde yaptığı konuşma.

manzumesini bu temel ekonomik görüş açısından değerlendirmek suretiyle geri kalmış bölgelerin kalkınma sorunu üzerindeki düşüncelerimi açıklıyacağım.

Geri Kalmış Bölgelerin Tanımlanması :

Böyle bir değerlendirmeye girmeden önce, geri kalmış bölgeler kavramı üzerinde bir açıklığa varmak ve bu deyimden ne kastedildiğini kesinlikli belirtmek gerekir. Çünkü Türkiye'de geri kalmış bölge deyimi değişik anlamlarda kullanılmaktadır.

Bilindiği gibi Türkiye genellikle geri kalmış, fakat gelişme potansiyeli olan bir ülkedir. Ama bu geri kalmış ülkenin bazı bölgeleri Türkiye ortalamasına göre sosyal ve ekonomik bakımdan çok daha geri kalmış bir durumdadır. Buna karşılık gelişmiş bölgelerde de yer yer geri kalmış mahaller, hattâ bir ilde gelişmiş semtlerle, gelişmemiş gecekondu semtleri vardır. Bu dengesiz gelişmeden ötürü, bazı çevreler Türkiye'nin her tarafında gelişen yerlerle, gelişmemiş mihrakların varlığını gözönüne alarak geri kalmış bölge deyimini mahdut bölgeler için kullanmanın özel bir ayırım yapma anlamına geleceğini ifade etmektedirler. Nitekim İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında da bu görüşün benimsendiği gözden kaçmamaktadır. Plân tasarısında Türkiye'nin gelişmiş bölgeleri olarak sadece Ege Bölgesiyle, Marmara Bölgesinin gösterilmiş olması diğer bölgelerin gelişmemiş veya geri kalmış bölgeler olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir. Oysa, geri kalmışlık sorununu sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirdiğimiz zaman bu görüşün temelinden hatalı olduğu ortaya çıkar.

Bir bölgenin gelişmişliği o bölgede bulunan sanayileşmiş stratejik şehirleşme merkezlerinin bulun-

masına bağlıdır. Çünkü sanayileşmiş stratejik şehirleşme merkezlerinin büyük bir gelişme potansiyeli vardır; ve bu merkezler çevrelerini de olumlu bir yönde etkiliyerek çevrenin gelişmesini sağlarlar. Bu görüş plân tasarısında, gelişmiş bölgeler konusunda yapılan değerlendirme ile çelişme halinde olmasına rağmen, «bölgesel gelişme, şehirleşme ve yerleşme sorunu» bölümüsde de benimsenmiştir. O halde Türkiye şartlarına göre gelişmiş bir bölgede geri kalmış bazı mihrakların bulunması bu bölgeler için geri kalmış bölge deyimini kullanmayı gerektirmez. Bu deyim ancak sanayileşmiş stratejik şehirleşme merkezleri bulunmayan, belirgin feodal kalıntılı sosyal münasebetlerin hakim olduğu ve yalnız tarıma dayanan bir ekonomik bünyeye sahip geniş cografî bölgeler için kullanılabilir. Bu tanımlamaya göre, Doğu ve Güneydoğu illerimizi kapsıyan geniş cografî bölgeyi Türkiye'de geri kalmış bir bölge olarak gösterebiliriz. Bunun dışında Doğu Karadeniz ve kısmen de Batı Trakya bölgelerini az gelişmiş bölge olarak saymak mümkündür. İşgal ettiği coğrafî alanın büyüklüğü, barındırdığı nüfusun çokluğu ve sosyo-ekonomik yapının geri kalmışlık derecesi gözönüne alındığı takdirde ülkemizde Doğu ve Güneydoğu illerimizi kapsıyan bölgenin öncelikle geri kalmış bölge olarak nitelendirilmesi gerekir.

Doğuda kırsal hayatta hâlâ ortaçağ münasebetleri yürürlüktedir. Tarım sektöründe sanayileşmeden bağımsız olarak makinalı tarımın gelişmesi ve toprağın mahdut ellerde toplanması sonucu köylü nüfusu durmadan şehirlere doğru itilmektedir. Bu bölgede hızlı şehirleşme hareketine paralel olarak bir sanayi girişimi olmadığı için gizli işsizlikle birlikte açık işsizliğin yarattığı önemli bir istihdam problemi vardır. Eğitim ve Kültür alanlarında da durum Türkiye ortalamasının çok altındadır.

Doğu Bölgesinin Kalkınması için plânın getirdiği tedbirler :

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak amaciyle «bölgesel gelişme, şehirleşme ve yerleşme sorunu» bölümünde birbiriyle ilişkili iki ilke getirmiştir. (Plân tasarısı sayfa : 209)

a) «Bölgelerarası dengeli gelişmeyi gerçekleştirmek için hizmet yatırımları bu hizmetlerden yeter ölçüde yararlanamıyan kütlelere yöneltilerek bu yatırımların bölgeler arası dengeli dağılımı sağlanacaktır. Az gelişmiş bölgelerin iktisadi faaliyetlerini arttıracak yatırımlar bu bölgelerde büyüme potansiyeli yüksek stratejik şehirleşme merkezlerinde yoğunlaştırılarak kendi kendine gelişme gücü kazanan ve çevresini etkiliyen gelişme noktaları elde edilecektir.»

b) «İktisadi faaliyetleri az gelişmiş bölgelere yöneltmek için kamu yatırımlarına birden fazla kuruluş üzerinde durulacak, iktisadi olma niteliğini kaybetmeden geri kalmış bölgelerdeki gelişme merkezlerinde yapılmaları tercih edilecek, bu bölgelerin kaynaklarını geliştirici ve özel sektörün yatırımlarını bu bölgelere yöneltici bir politika izlenecektir.»

Plânda bunlardan başka, gelişme olayını niteliyen ve politik kararlarda gözönünde bulundurulması zorunlu, birbiriyle balğantılı ve karşılıklı etki halinde olan üç unsurlu genel bir ilke getirilmiştir. Sanayileşme, tarımda monernleşme ve düzenli bir tarzda şehirleşme unsurlarını kapsıyan bu ilke tasarıda şu şekilde ifade olunmuştur :

«Sanayileşme, tarımda modernleşme ve şehirleşme, gelişme olayının birbirinden ayrı düşünülemez üç unsurudur. Bu üç unsur politika kararların-

da birlikte ele alınacak, bunlardan herhangi birinin bağımsız olarak geliştirilmesi için çaba gösterilmesi kaynak israfına yol açtığından bundan kaçınılacaktır.» (Plân tasarısı sayfa : 209, «f» bendi)

Geri kalmış Doğu Bölgesinin kalkınması bu tedbirlerin gerçekleşmesine bağlıdır. Şimdi, plânın öngördüğü bu hususların, özellikle sanayileşme, tarımda modernleşme ve şehirleşme sorunlarının Doğuda, birlikte yürütülerek gerçekleştirilmesinin mümkün olup olmadığını araştıralım :

1 — Doğunun Sanayileşme Sorunu :

Bilindiği gibi geri kalmış bölgelerin kalkınması için ön plânda gelen en önemli unsur sanayileşme sorunudur. İkinci Beş Yıllık Plânın temel ekonomik felsefesine göre, kamu yatırımları da özel sektör yatırımları gibi kârlılık ve verimlilik prensiplerine göre yapılacaktır. Altyapı tesisleri kurulmamış, başka sanayi kuruluşlarının bulunmayışı sebebiyle yeni yatırımlar için işbirliği imkânlarının olmadığı ve kalifiye işçi bulmanın güç olduğu bir bölgede kamu yatırımlarının yapılması kâr motifine dayanan piyasa mekanizmasının kurallarına aykırı düşecektir. Esasen özel sektörcü bir iktidarın yönetiminde, kamu sektörü de özel sektörün hakimiyeti altında ve onun kontrolüne tabi olduğu için, kamu sektörünün sanayi yatırımları özel sektörün tercihlerine göre yapılır.

Özel sektör için plân emredici olmayıp sadece yol gösterici olduğundan bu sektörün geri kalmış Doğu Bölgesinde yatırım yapması ise hiçbir zaman düşünülemez. Plân tasarısının «bölgesel gelişme, şehirleşme, yerleşme sorunu» bölümünde özel sektör yatırımlarının geri kalmış bölgelere yöneltilmesi amaciyle uygulanacak politikanın anahatları şu şekilde tespit edilmiştir :

«Özel sektörün sanayi yatırımları geri kalmış bölgelerde yapmaları için teşvik unsurları arttırılacaktır. Bu amaçla özel kredi imkânları, vergi indirimleri, bütün altyapının hazırlandığı düzenli sanayi bölgeleri ve buralarda ucuz enerji imkânları sağlanacak, bu bölgenin geliştirme gücü olan kaynakları tespit edilip tanıtılacak ve bu bölgelerde yatırım yapacaklara rehberlik yapılacaktır.» (Plân tasarısı sayfa : 214)

Teorik plânda güzel görünen bu tedbirler, özel sektörün azamî kâr salğama amacı, emniyetli ve rasyonel çalışma arzusiyle asla bağdaşamaz. Altyapı yatırımları, bol ve ucuz enerji kaynağı, kalifiye işçisi ve sanayi geleneği olmıyan Doğu Bölgesinde alınacak «teşvik tedbirleri» ne olursa olsun, bu bölgeye sanayi yatırımı yapmak için özel sektörden tek bir kuruş gitmiyecektir. Kaldı ki, bizdeki özel sektör kısa zamanda, az sermaye ile çok para kazanma eğilimine sahip olduğu için yatırımlarını gelişmiş illerde arsa spekülâsyonu, lüks konut inşaatı ve yabancılarla ortaklaşa yapılan montaj sanayiine yatırmaktadır. Birinci Beş Yıllık Plânda da ayni tedbirlerin öngörülmesine rağmen özel sektör geri kalmış Doğu illerinde hiçbir yatırım yapmamıştır. Esasen özel sektörün gelişmiş illerde bile sanayi yatırımları yapması ancak özel teşvik tedbirleriyle mümkündür.

O halde mevcut koşullar içinde İkinci Beş Yıllık Plân döneminde geri kalmış Doğu Bölgesinde, ne kamu sektörü, ne de özel sektör tarafından yatırım yapılacak ve dönem sonunda yurt ölçüsünde yapılması öngörülen 111,5 milyar liralık yatırımın gerçekleşmesinden sonra bölgeler arası dengesizlik daha çok artacaktır.

Plân tasarısında geri kalmış Doğu Bölgesinin sanayileşmesi için getirilen bu tedbirler yanında, altyapı yatırımlarının da öncelikle geri kalmış böl-

gelere götürülmesi teorik olarak öngörülmüştür. Bu amaçla plânın bölgesel gelişme bölümünde şu ilke getirilmiştir : «Geri kalmış bölgelerdeki stratejik şehirleşme merkezleri altyapı yatırımlarının yoğunlaştırılmasiyle özellikle desteklenecek ve geri kalmış bölgelerde iktisadi olma niteliğini kaybetmeden yapılabilecek sanayi yatırımları bu merkezlerde toplanarak kendi kendine gelişme gücü kazanan ve çevresini etkiliyen gelişme noktaları elde edilecektir.»

İlk bakışta geri kalmış bölgelerin kalkınması için isabetli ve tutarlı görünen bu tedbirler manzumesi, plânın temel ekonomik felsefesiyle çatışma halinde olduğu için hiçbir zaman uygulanamıyacak ve Doğu Bölgesi için tesbit edilen altyapı yatırımları ile sanayileşme hedefleri gerçekleşemiyecektir.

Özel sektörle kalkınma felsefesini benimsemiş, kamu yatırımlarında da piyasa mekanizmasının kârlılık ve verimlilik kurallarına bağlı kalmayı temel ilke olarak kabul eden bir iktidarın altyapı yatırımları için yapacağı harcamaları özel sektörün tercihlerine göre yapması zorunludur. Çünkü, gelişmiş bölgelerin sanayi şehirlerine yapılacak özel sektör ve kamu yatırımları yeni altyapı ihtiyaçları doğuracaktır. Yeni sanayi yatırımları daha fazla enerji, daha fazla su, yeni yol ve limanlar talep edecek ve bunların yapılmasını zorunlu kılacaktır. Yapılmış olan yatırımların başarısı ve iktisadi olma niteliğini koruyabilmek için yeni altyapı talepleri mutlaka karşılanacaktır. Esasen bu talepleri gerçekleştirmek plânın ekonomik temel mantığının bir gereğidir. Kaldı ki, altyapı yatırımlarında da genellikle, hizmetin niteliğine göre, kârlılık ve verimlilik prensibi aranmaktadır. O halde geri kalmış bölgelere altyapı hizmetlerinin öncelikle götürülerek sanayileşmeye müsait bir ortam hazırlanacağı yolundaki plân ilkesi

uygulama kabiliyeti olmıyan bir temenni olarak kalmaya mahkûmdur.

Sanayileşmiş ve hızla gelişmekte olan bölgelerin yeni altyapı taleplerinden artakalan mahdut imkânların Doğu Bölgesine gideceği kabul edilse bile, bu yatırımlar idarî hizmetleri yürütmek için gerekli olan asgari hizmet alanlarına yönelecek fakat sanayileşmeye ortam hazırlıyacak bir nitelikte olmıyacaktır.

Doğu İllerinden gelişmiş bölgelere doğru sermaye akımı :

İkinci Beş Yıllık Plân döneminde yalnız sanayileşme olanaklarının Doğu Bölgesine kapalı tutulması bu bölgenin geri kalması için tek etken değildir. Bunun yanında geri kalmış bölgelerin aleyhine tecelli eden sermaye hareketlerinin de büyük çapta etkisi olacaktır. Kâr motifine dayanan özel sektör cü kalkınma felsefesini benimsiyen bir plânın uygulama döneminde elbetteki sermaye en iyi, en kârlı ve en emniyetli iş alanları seçecek ve bu iş alanlarının bulunduğu bölgelerde toplanacaktır. Doğuda biriken sermaye de ayni kurala uyarak batı illerine akacaktır. Bütün sözde «teşvik tedbirleri» ne rağmen bunun aksi hiçbir zaman gerçekleşmiyecektir. Nitekim gerek plânsız dönemlerde, gerekse geri kalmış bölgelerin kalkınması için ayni ilkeleri ihtiva eden Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde Doğuya hiçbir özel sermaye gitmediği halde aksine sermayenin bu bölgeden gelişmiş illerimize doğru aktığını görmekteyiz. Sermayenin kutuplaşma eğilimi İkinci Beş Yıllık Plânda da teşvik edildiğinden, bu plân döneminde de geri kalmış Doğu illerimize özel sermaye gitmiyecek fakat Doğudan gelişmiş Batı illerimize büyük oranda sermaye akımı olacaktır.

Doğuda yapılacak kamu yatırımlarının niteliği:

Özel sektörcü bir sosyo-ekonomik düzende kamu yatırımlarının yönünü ve niteliğini özel sektörün tercihleri tayin eder. Doğuda sanayi olmadığı için özel sektörün temsilcileri büyük toprak ağalariyle büyük sürü sahipleridir. Bu sebeple İkinci Beş Yıllık Plân döneminde Doğu'da yapılacak kamu yatırımları tarım sektörüne yönelecek, toprak ıslahı, sulama, gübreleme ve benzeri işlere münhasır kalacaktır. Bugünkü sosyal dengesizliği büsbütün artıracak olan bu yatırımlar büyük toprak ağalarının daha çok güçlenmesine ve topraklarının değerlenmesine yol açacaktır. Bu da sosyal adaleti ve tarımda modernleşmeyi gerçekleştirecek olan toprak reformunu büsbütün zorlaştıracaktır.

Plânlı dönemde Doğuda yapılan kamu yatırımlarının niteliğini belirtmek bakımından 1966 yılı icra proğramına göre, yapılması öngörülen yatırımların mukayeseli bir tahlili yararlı olacaktır. 1966 yılında Türkiye'de tarım ve sanayi sektörlerine yatırılması öngörülen 2 milyar 48 milyon 113 bin liranın % 53'ü tarım sektörüne, % 47'si ise imalât ve sanayi sektörüne ayrıldığı halde, 17 Doğu ilinde 217 milyon 95 bin lirayı bulan yatırımların % 73'ü tarım sektörüne, ancak % 27'si imalât ve sanayi sektörüne ayrılmıştır.

Görüldüğü gibi Doğu illerimizde yapılan kamu yatırımları Türkiye'deki genel yatırımların yönünden ayrı bir doğrultudadır. Yani daha büyük oranda tarım alanına yapılmaktadır. Birinci Beş Yıllık Plânın bu özelliği, İkinci Beş Yıllık Plânda daha net bir şekilde ortaya konduğuna göre, Doğuda yapılacak yatırımlar tarımsal karakterini koruyacaktır.

Plânlı dönemde bütçe açığını kapamak için yıllık proğramlarda kısıntılar yapılması bir gelenek

haline gelmiştir. Üzüntü ile işaret etmek isteriz ki, bu kısıntılar genellikle Doğu illerinde öngörülen yatırımlara isabet etmektedir. Ayrıca Doğuda yıllık proğramların gerçekleşmesi de daima Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Doğuda yapılan kamu yatırımlarının gerçekleşme oranı hakkında başbakanlık kanaliyle Plânlama Teşkilâtına yönelttiğimiz soruların cevabını alamadık. Fakat gözlemler bunu açıkca göstermektedir. Bir örnek olmak üzere, Birinci Beş Yıllık Plânda yer alan Diyarbakır Tıp Fakültesi, Kulp Yatılı Bölge Okulu ile Ergani ilçesinin elektrifikasyon projesi ve benzeri kuruluşların bu plân döneminde gerçekleştirilemediğini zikredebiliriz.

2 — Tarımda modernleşme :

Sanayileşmeden sonra, gelişme olayının ikinci önemli unsuru tarımda modernleşmedir. Tarımda modernleşme konusunda İkinci Beş Yıllık Plânda öngörülen tedbirler Türkiye gerçeklerinden uzak ve bilimsel olma niteliğinden yoksundur. Üstelik bu tedbirlerin, plânın temel ekonomik felsefesiyle çatışma halinde olmasından gerçekleşme olanakları da yoktur. Tarımda modernleşmenin ilk unsuru toprak reformu ve ikinci unsuru da tarımda tekniğin uygulanmasıdır. Plânda toprak reformundan açıklıkla bahsedilmediğine göre, gelişmenin temel unsuru olan tarımda modernleşme sorunu da yüzüstü kalacaktır.

Geri kalmış Doğu bölgesinde sanayileşmeye ortam hazırlıyacak ve düzenli bir şehirleşmeyi gerçekleştirmede etkili bir rol oynıyacak olan toprak reformunun İkinci Beş Yıllık Plânda kasıtlı olarak ihmal edilmesi Doğu bölgesini geri kalmışlığa mahkûm eden zihniyetin bir tescilidir.

Bütün Türkiye'de olduğu gibi, özellikle Doğu

bölgesinde toprak reformunu zorunlu kılan üç önemli faktör vardır.

a) Toprak reformunu zorunlu kılan ekonomik ve teknik sebepler :

Tarımda modernleşme, tarım sektörüne yapılacak girdilerin en rasyonel bir şekilde kullanılması ve tarımda verimliliğin arttırılmasiyle gerçekleşebilir. Devlet Plânlama Teşkilâtının 1963 yılı gelir dağılımı tahminleri üzerinde yapılan araştırma göstermektedir ki, Türkiye'de tarımsal işletme boyları büyüdükçe hektar başına toprak ürünleri geliri düşmektedir. Bir ünite toprak ürünü elde etmek için kullanılan belli başlı girdi endeksleri devlet çiftlikleri için 1 iken, aile tipi çiftliklerde 1,5 - 2, büyük işletmelerde ise 3 - 10 arasında değişmektedir. Şu halde büyük mülk sahipleri toprak faktörünü ve sermaye faktörünü köylü aile işletmelerine nazaran çok düşük seviyede kullanmaktadırlar. Diğer bir deyimle, köylü aile işletmeleri büyük mülk sahiplerine nazaran emeği daha verimli bir şekilde değerlendirmekte ve kıt bir faktör olan sermayenin rasyonel bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadırlar. Demek oluyor ki, bugünkü şartlarımızda büyük arazi mülkiyeti tarımın gelişmesinde bir engel teşkil etmektedir. Burada tarımda modernleşmenin gerçekleşmesi için toprak reformunun ekonomik ve teknik zorunluğu ortaya çıkmaktadır.

b) Toprak reformunu zorunlu kılan sosyal sebepler :

Geri kalmış bölgelerin kalkınması için toprak reformu yapılmasında tarımda verimliliğin artmasiyle birlikte büyük sosyal zorunluklar da vardır. Bilindiği gibi Doğuda ağalık düzeninin ekonomik dayanağı büyük toprak mülkiyetidir. Büyük toprak sahipleriyle, topraksız ve az topraklı köylülerin iliş-

kilerinde serbest iradeyi aşan ortaçağ münasebetleri hâkimdir. Doğuda köylülerin hür ve bağımsız olarak davranmaları, politik alanda iradelerini serbestçe kullanabilmeleri bu bağlı durumdan kurtulmalarına, yani toprak reformunun yapılmasına bağlıdır. Aksi halde ağalık ve şeyhlik ilişkileri sosyal uyanmayı ve toplumsal gelişmeyi engellemekte devam edecek, Doğuda şikâyet konusu olan asayişsizlik ve dağlarda kolgezen eşkiyalık sürüp gidecektir.

c) Adaletli bir gelir dağılımı sağlamak için toprak reformunu zorunlu kılan sebepler :

Toprak reformunu zorunlu kılan diğer önemli bir faktör de İkinci Beş Yıllık Plânın çeşitli bölümlerinde yer alan gelir dağılışındaki adaletsizliğin düzeltilmesi gereğidir. Gerçekten Türkiye'de, özellikle Doğu illerimizde gelir dağılımındaki adaletsizliği yaratan önemli faktör toprak dağılımındaki dengesizliktir. Doğu illerinde toprak mülkiyetinin dağılışındaki dengesizliği göstermek için Köy İşleri Bakanlığınca hazırlanan «Ağrı, Kars, Erzurum, Mardin, Muş ve Diyarbakır» illerine ait köy envanter etüdlerinden anlaşıldığı gibi, bu altı ilin köylerinin ortalama 14'ü tek kşinin, 20'si bir ailenin ve 7'si de bir sülâlenindir. Bu altı ilin çiftçi aile yekûnu 380.980'dir. Hiç toprağı olmıyan çiftçi ailesi 130.027 olup, bu illerde ortalama topraksız çiftçi ailesi oranı % 35,5'tur. Bu topraksız köylü aileleri büyük toprak sahiplerinin arazilerinde tarım işçisi, ortakçı, kiracı ve maraba olarak çalışmaktadırlar.

1963 yılı gelir dağılımı tahminleri üzerinde yapılan araştırmaya göre, Türkiye'de üst gelir dilimine giren büyük mülk sahipleri tarımsal toprakların % 61,5'una sahiptir ve tarım sektöründeki yıllık gelirin % 46'sını almaktadırlar. Bu veriler gözönüne alınarak araştırmada şu sonuca varılmaktadır : «Bu gözlemlere dayanarak redistribütif uygulamalara

= (toprak reformu) gidilmediği takdirde, gelecek on yıllık devrede Türkiye'de gelir dağılımının şimdikinden daha gayriadil bir şekil alacağı sonucuna varabiliriz.»

Bu itibarla gerçekten gelir dağılışında adaletli ve dengeli bir düzen kurma tasavvuru samimiyetle benimsenmişse, bu takdirde yapılacak ilk iş köklü bir toprak reformunu gerçekleştirmektir. Kaldı ki, toprak reformu bir anayasa emridir. Anayasamızın 37. nci maddesinde «Devlet, topraksız olan veya yeter toprağı bulunmıyan çiftçiye toprak sağlamak amaciyle gereken tedbirleri alır.» denmektedir. Anayasanın bu açık hükmü ile birlikte, yukarıda belirttiğimiz sosyal ve ekonomik zorunluklara rağmen, İkinci Beş Yıllık Plânda toprak reformunun açık bir şekilde benimsenmemiş olması geri kalmış Doğu Bölgesinin kalkınması için iktidarın hiçbir arzu beslemediğini göstermektedir.

3 — Dengeli Şehirleşme :

Geri kalmış bölgelerin gelişmesini sağlıyacak üçüncü önemli faktör de dengeli bir şehirleşme hareketinin gerçekleşmesidir.

Türkiye'de ve geri kalmış Doğu illerimizde şehirleşme hareketinin özelliğini belirtmek bakımından, bizdeki hızlı şehirleşme sürecini ileri sanayi ülkelerinin şehirleşme süreci ile karşılaştırmak gerekir.

Türkiye'de şehirleşme hareketi genellikle Batı Avrupa ülkelerinden farklı bir şekilde gelişmektedir. Batı ülkelerinde şehirleşmenin temel nedeni hızlı bir sanayileşme olmuştur. Hızla sanayileşme sonucu büyük sanayi merkezleri haline gelen şehirler tarım sektöründe yaşıyan nüfusu kendilerine çekmek suretiyle sür'atle gelişmişlerdir. Sanayileşmeye paralel olarak tarım alanında da teknik ilerleme ol-

muş ve makinalı tarıma geçilmiştir. Tarımdaki, teknik ilerleme de az emek gücüyle daha büyük istihsale imkân verdiğinden sanayileşmenin çekici etkisine paralel olarak bu sektörde yoksullaşan nüfusun şehirlere akmasına sebep olmuştur. Böylece Batı ülkelerinde sanayileşmenin çekici etkisi yanında, makinalı tarımın da itici etkisiyle birbirini tamamlıyan çift etkenli bir şehirleşme hareketi görmekteyiz. Ama, Batı Avrupa ülkelerinde şehirleşme hareketinin asıl temel sebebi sanayileşme olmuştur. Bundan ötürü Batıdaki şehirleşme sür'atli bir şekilde gelişen sanayileşmenin etkisi altında geçici sosyal çözülme safhalarından geçerek modern ve düzenli şehirlerin gelişmesini sağlamıttır.

Halbuki Türkiye'de şehirleşme hareketi sanayileşmeden bağımsız olarak tarım sektörünün itici ve kovalayıcı etkisi altında gelişmektedir. Gelişmiş Batı illerimizde bile sanayileşme hareketi şehirleşmeye nazaran çok yavaş br tempo takip ettiğinden Türkiye'deki şehirleşme hareketi Batı ülkelerinden farklı olarak devamlı sosyal çözülme bölgeleri arzeden düzensiz ve dengesiz bir tarzda gelişmektedir.

Geri kalmış Doğu illerinde ise, sanayileşme hiç olmadığından, bağımsız olarak başlıyan makinalı tarımla birlikte kredi ve teknik imkânsızlıkların küçük işletmeler için yarattığı zorluklar sebebiyle, toprağın mahdut ellerde birikmesi sonucu giderek yoksullaşan köylü nüfus durmadan şehirlere akmaktadır. Doğudaki şehirleşme oranı gelişmiş Batı illerimize nazaran daha yüksektir. 1960 - 1965 döneminde Marmara Bölgesinde şehirleşme oranındaki artış % 8 iken, ayni dönemde Doğu illerimizde bu oran % 25 olmuştur. Geri kalmış Doğu illerinde görülen bu sür'atli şehirleşme hareketi bu bölgedeki büyük şehirlerin etrafında devamlı çözülme alanları yaratmakta ve tarım sektöründeki gizli işsizlik yanın-

da şehirlerde gittikçe artan bir açık işsizliğe sebep olmaktadır. İkinci Beş Yıllık Plân geri kalmış Doğu illerine, sanayileşme ve toprak reformuna dayanan tarımda modernleşme olanaklarını kapalı tuttuğu için plânın uygulama döneminde hızla gelişecek şehirler bu bölgede son derece önemli sosyal problemlerin kaynağı olacaktır. Bu dönemde istihdam sorunu ile birlikte, devamlı çözülme alanları halinde beliren gecekondu bölgeleri ve gittikçe yoğunlaşan barınma problemi geri kalmış Doğu bölgesinin önemli sorunları olarak ortaya çıkacaklardır.

Görüldüğü gibi, geri kalmış Doğu Bölgesinin gelişmesi için gerekli sanayileşme, tarımda modernleşme ve düzenli şehirleşme hareketini sağlıyacak nitelikte olmıyan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Doğu bölgesinin dengeli bir şekilde kalkınma isteklerine bütün kapıları kapalı tutmuştur. Plânın uygulama döneminde Doğu ile gelişmiş bölgeler arasındaki uçurum daha da derinleşecek ve bu bölgenin kalkınma sorunu büsbütün çıkmaza girecektir. Plânın son yıllarında kamu yatırımları tamamen kısılmakta, buna karşılık devlet imkânları özel sektöre transfer edilmek suretiyle sanayileşme sorunumuz özel sektörün himmetine bırakılmaktadır. 1970 - 1972 yıllarında bu amaçla devlet hazinesinden 2 milyar 800 milyon liranın özel sektöre aktarılması öngörülmüştür. Özel sektöre hâkimiyet tanıyan bu politika plânda şu şekilde ifade edilmiştir :

«İkinci Beş Yıllık Plân döneminde imalât sektörü gelişiminin uzun vadede esas olarak özel sektöre bırakılmasını sağlayıcı bir politika izlenecektir.»

Bu perspektif geri kalmış Doğu Bölgesini giderek yoksullaşmaya ve bir mahrumiyet bölgesi olarak kaderini yaşamaya mahkûm etmeyi öngörmektedir.

Dengesiz gelişmenin nedenleri ve Doğu sorununun çözümü için ileri sürülen düşünceler :

Bölgeler arası dengesiz gelişme özel sektörle kalkınma sisteminin zorunlu bir sonucudur. Kâr faktörünün düzenleyici rol oynadığı bir toplumda dengesiz gelişmeyi ortadan kaldırmak ve düzenli bir gelişme sağlamak mümkün değildir. Özel sektörle kalkınmayı öngören bir toplum düzeninde dengesiz gelişmenin gereği olarak, tarihi süreç içinde yurdun bir bölgesi geri kalmaya mahkûmdur. Bu mekanizma ile birlikte bir bölgenin geri kalmasında çeşitli sosyolojik ve ideolojik etkenlerin de rolü vardır. Kapitalist yoldan kalkınma ilkesine bağlı bütün ülkelerde, ortalama gelişme düzeyinin gerisinde kalan, geri kalmış bölgelerin mevcudiyetine rastlanmaktadır. Örneğin, İtalya'nın güneyi, Fransa'nın Massif santralleri ve Amerika'nın güney eyaletleri bu ülkelerin geri kalmış bölgeleridir.

Türkiye'de Doğu geri kalmış bir bölge olarak Osmanlı derebeylik düzeninden tevarüs etmiş ve özel sektörle kalkınma yöntemlerinin etkisi ile dengesiz bir gelişme sonucu çeşitli tarihi dönemlerden geçerek bugünkü safhaya gelmiştir.

Cumhuriyet döneminde tek parti iktidarı yıllarında uygulanan politika dengeli kalkınmayı sağlıyacak nitelikte olmadığı gibi, üstelik Doğu'da yaşıyan yurttaşlarımıza etnik özelliklerinden dolayı yapılan ayırıcı muameleler ve haksız baskılar bölgenin sosyo-ekonomik bakımdan daha da geri bir duruma düşmesine sebep olmuştur.

Çok partili hayata girdiğimiz ilk yıllarda, Halk Partisi iktidarı Doğu'da yaşıyan vatandaşların kırgınlıklarını bertaraf etmek için Doğu'nun geri kalmış bir bölge olduğunu ve bu bölgenin kalkınması

için özel tedbirler almanın gerektiğini kabul etmiştir. Bu nedenle Doğu Kalkınması adı altında bütçeye özel fonlar konulmak suretiyle bu bölgenin kalkınması ve mahrumiyet bölgesi olmaktan kurtulmasının çareleri aranmıştır. Fakat düşünülen tedbirlerin ve bütçeye konulan tahsisatın yetersizliği bu davranışın samimiyetsizliğini ortaya koymakta gecikmemiştir.

Demokrat Partinin on yıllık iktidarı boyunca da, daha çok politik nedenlerle Doğu'nun geri kaldığı tem'ası işlenmekle beraber gerçek anlamda Doğu Kalkınması için olumlu hiçbir icraat yapılmamıştır. Üstelik D.P. iktidarının dayanağı olan büyük toprak ağalarının güçlenmesi için alınan tedbirler Doğu'daki sosyal dengesizliği büsbütün arttırmıştır. Bu dönemde de resmi dilde bir mahrumiyet bölgesi olarak tescil edilen Doğu, devlet memurlarının bir süre için çile doldurma yeri veya beğenilmiyen memurların bir sürgün diyarı olarak muamele görmüştür.

Fakat çok partili hayata girdiğimizden bu yana, uzun yıllar söz konusu edilmiyen Doğu kalkınması ve dengeli gelişme problemi politik çevrelerde olduğu gibi, bilim çevrelerinde de tartışma konusu olmuştur. Geri kalmış Doğu Bölgesinin kalkınma sorunu üzerinde yapılan tartışmalar bu konuda değişik fikirlerin ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır.

Bugün gittikçe bilinçlenen halk kitleleri, Doğu kalkınması konusunda politikacıları sürekli bir şekilde baskı altında tutarak dengeli bir gelişmeyi sağlamak için gayret sarfetmelerini istemektedirler. Bu nedenle, genellikle mensup oldukları hâkim sınıfların çıkarları icabı özel sektörcü olan bazı Doğu'lu politikacılar dengeli kalkınmanın bir sistem meselesi olduğunu düşünmeden özel sektörcü siyasal iktidarları Doğu bölgesini ihmal etmekle suçlamaktadırlar. Böylece hem özel sektörcü olmak, hem de

özel sektörcü iktidarların kendi temel ekonomik görüşlerine uygun icraatlarını yermek gibi bir çelişi içine düşmektedirler.

Plân müzakerelerinde de özel sektörcü kalkınma ilkesine bağlı bazı konuşmacıların dengeli kalkınma konusunda yaptıkları tenkitler kendi temel ekonomik mantıklariyle tutarlı olmamıştır. Çünkü İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının dengeli kalkınmayı gerçekleştirecek nitelikte olmaması, Adalet Partisinin ekonomik görüşü ile çelişme halinde değildir.

Ancak, dengeli gelişme konusunda plânın geri kalmış bölgeler için, politik maksatlarla getirdiği kalkınma ilkelerinin Adalet Partisi iktidarının özel sektörcü ekonomik görüşü ile tutarlı olmayışı bir eleştirme konusu olabilir. Aksi halde, plânın niteliğine bakmadan ve dengeli gelişmenin temel kurallarını gözetmeden, politik nedenlerle, soyut bir kavram olarak Doğu kalkınmasından bahsetmek samimiyetten uzak bir davranış olmaya mahkûmdur.

Geri kalmış Doğu bölgesinin kalkınması konusunda, özel sektörcü diğer bazı politikacılar da siyasî iktidarların Doğu'da devletçi ve gelişmiş Batı illerimizde özel sektörcü olması gerektiğini savunmaktadırlar. Politik amaçlarla ortaya atılan bu görüşler de toplum gerçeklerine ve bilim kurallarına aykırı düşmektedir. Çünkü bir siyasî iktidar sosyal ve ekonomik görüşlerini bütün yurt ölçüsünde gerçekleştirmek zorundadır. Bu zorunluluk siyasî iktidarların dayanağını teşkil eden sosyal güçlerin temayülleri ve tercihleri icabıdır. Bir siyasi iktidarın bir bölgede özel sektörcü, bir diğer bölgede devletçi olmasını istemek, eğer bir bilgisizlik eseri değilse, mutlaka Doğu bölgesinin fakir halkını avutmayı öngören bir politik oyundur.

Özel sektörcü iktidarların sosyal ihtiyaçlara öncelik vermesi ve dengeli bir gelişmenin olanakla-

rını sağlaması beklenemez. Ancak günümüzde gittikçe bilinçlenen emekçi sınıf ve tabakalarla onların siyasal örgütlerinin etkisi altında bu iktidarlar da sosyal ihtiyaçlara göre bazı tercihler yapmak zorundadırlar. Bu sebeple ileri Batı ülkelerinde, dengesiz gelişme sonucu ortalama kalkınma düzeyinin gerisinde kalan gelişmemiş bölgelerin kalkınması için bazı çabalar sarfedildiğini görmekteyiz. İtalya'nın geri kalmış güney bölgesi için yapılan özel kalkınma plânları, Fransa ve Amerika'da geri kalmış bölgelerin kalkınması amaciyle yetersiz de olsa alınan tedbirleri, bu çabalar için birer örnek olarak gösterebiliriz.

Halbuki İkinci Beş Yıllık Plânın hazırlanmasında, piyasa ekonomisinin kuralları dışında sosyal ihtiyaçlara bir tercih tanınmamıştır. Özellikle Doğu bölgesinin kalkınması için bu kuralların dışında özel hiçbir tedbir öngörülmemiştir. Plânın temel mantığı ile bir çelişmeye düşmeden ve onun özel sektörcü niteliğini bozmadan Doğu bölgesinin kalkınmasındaki sosyal zorunluklar gözönünde tutularak Doğu'da kamu sektörünün sanayi yatırımları için uzun bir süre kârlılık ve verimlilik şartının aranmıyacağı ilkesini plâna koymak mümkündür. Bunun yapılmamış olması A.P. iktidarının sosyal ihtiyaçlara öncelik verecek tarzda etkilenemediğinin bir işaretidir.

Geri kalmış Doğu bölgesinin kalkınması başlı başına bir hedef olduğu gibi, uzun vadede sosyal ve ekonomik hayatımız üzerinde de olumlu bir etki yapacak ve Türkiye'nin genel kalkınmasında müspet rol oynıyacaktır. Doğu kalkınması ekonomik kaynaklarımızın harekete geçmesini, sosyal adaletin ve toplumumuzun sosyal yapısında ileriye doğru bünyesel bir değişikliğin gerçekleşmesini sağlıyacak, ırkçı, turancı, faşist akımların ayırıcı ideolojilerinin toplum hayatımızda yer etmesine engel olacaktır.

Gerçek anlamda dengeli kalkınma ve gerçek Doğu kalkınmasının yolu

Sosyal ihtiyaçlara öncelik veren kalkınma plânının hazırlanması bir iyi niyet işi değil, toplum yönetimiyle ilgili bir sistem meselesidir.

Bu sebeple bölgeler arası dengesiz gelişmenin son bulması, geri kalmış Doğu bölgesinin gelişmesi, Türkiye'nin Doğu'su ve Batı'sı ile kalkınmış bir ülke haline gelmesi, ancak insana değer veren ve halk yararına işliyen, sosyal ihtiyaçlara öncelik tanıyan toplumcu bir iktidarın yönetimi ile mümkündür. Anayasamızın getirdiği sosyal ve ekonomik hakların toplum hayatında yaşantı haline gelmesi ve dengeli, adaletli, sür'atli kalkınmayı gerçekleştirecek bir kalkınma plânı da ancak bu nitelikte bir iktidar tarafından gerçekleştirilebilir.

Halktan yana toplumcu bir düzende, toprak reformu yapılarak halkın bizzat işliyeceği toprağa kavuşması, tarımsal teknik ve kredi ile donatılması, devlet eliyle geri kalmış bölgelere öncelik tanımak suretiyle bütün altyapı yatırımlariyle birlikte sür'atli bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi ve halk yararına işliyen bir eğitim ve kültür seferberliği ile Doğu'nun kalkınması mümkündür. Esasen Doğu kalkınmasının bilime dayanan tek yolu da budur.

Geri kalmışlığı haklı gösteren ideolojik akımlar

Bilindiği gibi toplum hayatında her sosyo-ekonomik altyapının bir de ideolojik üstyapısı vardır. Bu üstyapı temel ekonomik yapıya dayanmakla beraber mütekabilen altyapıyı etkiler hattâ bağımsız bir akım olarak toplum hayatında etkili bir rol oynamakta devam eder. Bugün Türkiye'de Doğu bölgesinin geri kalmış olduğundan bahsetmek ve bunu

gidermek için tedbir istemek adeta bir suç olarak görülmekte hiç olmazsa bu talep sahiplerine şüpheli gözlerle bakılmaktadır. Nitekim İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı için Sayın Başbakan Demirel bütçe ve plân komisyonunda yaptığı takdim konuşmasında «geri kalmış bölgelerin kalkınması bir tefrik yapma anlamında kullanılamaz» diyerek bu hususa özellikle parmak basmak ihtiyacını duymuştur.

Halbuki geri kalmış bölgelerin özellikle Doğu bölgesinin kalkınmasını istemek bir tefrik yapmak değil, aksine tarihi gelişim içinde meydana gelen farklı gelişmenin ortadan kalkmasını istemektir. Dengesiz gelişmeye karşı çıkmak, Türkiye'nin topyekün Doğu'su ve Batısıyla gelişmiş bir ülke haline gelmesini dilemek ülke ve millet bütünlüğüne olan bağlılığın en samimi bir ifadesidir.

Hal böyle iken geri kalmış Doğu bölgesinin kalkınmasını istemek neden tefrik yaratıcı bir davranış olarak nitelendirilir? Bunun anlamı, tehdit yoluyla, özel sektörcü kalkınma felsefesinin başarısızlığını örtbas etmek ve meselenin tartışma konusu yapılmasını önlemektir. Geri kalmışlığı haklı göstermek ve bu bozuk düzenin sür-git devamını sağlamak amacıyla ortaya atılan bu fikirler özel sektörcü sosyo-ekonomik düzenin üst yapısına giren ideolojik görüşlerdir.

Asıl Doğu Bölgesinin kalkınmasına karşı çıkmak ve statükonun muhafazasına yardımcı olmak bir tefrik yaratmaktır. Hele Doğu'da yaşıyan vatandaşlarımızın etnik özelliklerinden ötürü bu bölgenin mahrumiyet bölgesi olarak kalmasını haklı göstermeye çalışmak millet bütünlüğüne yönelen faşist emellerin en hainane bir örneğidir.

Doğu Bölgesinin geri kalmışlığını haklı gösteren, Anayasaya karşı ve millet bütünlüğünü bozucu ideolojik akımlar son zamanlarda daha da perva-

sızca yayılmak istenmektedir. Bunlardan bazı örnekler vermek isterim :

Aylık Ötüken dergisinin 1967 Nisan sayısında bir yazar Doğu'da yaşıyan vatandaşlarımız için; «Kürtler Türk Milletinin başını belaya sokmadan, kendileri de yok olmadan çekilip gitsinler. Nereye mi? Gözleri nereyi görür, gönülleri nereye çekerse oraya gitsinler. İran'a, Pakistan'a, Hindistan'a, Barzani'ye gitsinler. Birleşmiş Milletler'e başvurup Afrika'da yurtluk istesinler. Türk ırkının aşırı sabrı olduğunu, fakat ayranı kabardığı zaman kağan arslan gibi önünde durulmadığını, ırkdaşları Ermenilere sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin.»

Yine aynı yazar aynı yazının başka bir bölümünde; «Çingene vatandaşlarımızın ıslahı» ve «insan güzeli vatandaşlar yetiştirmek için» onları Hakkâri'de yaşıyan 50 bin kürdün içine sürmeyi tavsiye etmektedir.

Başka bir yazar, Milli Yol dergisinin 13'üncü sayısında; «Kazak ve Kırgızların topluca ve eski aşiret disiplini ve göçebe hayat şartları içinde ve tabiî daima alıştıkları gibi silâhlı olarak Doğu illerimizin sınır boylarına yakın bölgelerine yerleştirilmeleri, o bölgelerin meselelerinin büyük bir kısmını kökünden haleder.

Hem de devlete şimdiki ardı-arkası kesilmiyen ve çoğu boşa giden masrafların yerine 10 para masrafa mal olmadan.»

Doğuda yaşıyan vatandaşlarımızın etnik özelliklerini paravan yaparak ortaya atılan bu faşist fikirler aslında özel sektörcü sosyo-ekonomik düzenin dengesiz ve adaletsiz gelişme olanaklarını doğrulıyan ve Doğu bölgesinin geri kalmışlığını haklı göstermeye çalışan ideolojik akımlardır.

Anayasamızın 54 üncü maddesi kan esasına dayanan millet anlayışını reddetmektedir. Yine Ana-

yasamızın 12 inci maddesi «herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.» ilkesini getirmek suretiyle vatandaşlar arasında etnik özelliklerinden dolayı ayırım yapmayı kesinlikle yasaklamıştır.

Anayasamızın 3'üncü maddesi de «Türkiye devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür» dediği halde Anayasamızın bu hükümlerini pervasızca çiğniyerek kan esasına dayanan bir millet kurma özlemi içinde olan bu sapık fikirlerin toplumumuzda müsamaha ile karşılanması tehlikeli bir gelişmenin işareti sayılmak gerekir.

Doğu'nun geri kalmış bir bölge olduğunu ifade ederek Doğu kalkınması için hükümetleri göreve çağıran yurtsever aydınlarımız bölücülük yaptıkları gerekçesiyle Adalet Bakanının direktifiyle tutuklanırken millet bütünlüğünü bozan, kanunlarımızın suç saydığı bu ayırıcı fikirlerin sahipleri ise hiçbir takibata uğramamakta adeta teşvik görmektedirler.

Doğu'da yaşıyan çilekeş halkımızın içinde bulundukları feci hayat şartlarını düzeltmek için ciddi bir çaba sarfedilmediği halde, en ağır hakaretlere maruz kalmaları, kendi öz vatanlarından kovulmak ve toptan imha edilmek tehdidiyle karşı karşıya bırakılmaları insanlık tarihinin kaydettiği en şen'i bir diskriminasyon politikasıdır.

Hükûmeti, Anayasaya karşı olan bu ayırıcı akımlar üzerinde dikkatle durmaya ve gerekli tedbirleri almaya davet etmeyi bir görev sayarız.

Bütün bu nedenlerle, Doğu bölgesinin kalkınması için İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânına, kamu sektörünün sanayi yatırımlariyle altyapı yatırımlarının uzun bir süre kârlılığı düşünülmeden öncelikle bu bölgede yapılacağını belirten bir ilkenin konulması gerekmektedir. Plânın bütünlüğüne ve ekono-

mik mantığına aykırı düşmiyen bu teklifimi bir önerge ile huzurunuza getireceğim. Önergemin tasviplerinize mazhar olacağı temennisiyle yüce meclisi Türkiye İşçi Partisi Grubu adına saygiyle selâmlarım.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında Doğu bölgesinin kalkınmasını sağlıyacak değişiklik teklifi

30.6.1967

Millet Meclisi Başkanlığına

Plân tasarısında, yatırım projelerinin seçiminde iktisadî olma niteliği esas prensip olarak alınmıştır. Bu prensip geri kalmış bölgelere, özellikle Doğu bölgesine, iktisadî faaliyetlerin götürülmesini fiilen engellemektedir.

Bu engeli bir ölçüde ortadan kaldırmak için aşağıdaki hususların plânın bölgesel gelişme bölümüne konulmasını rica ederiz.

Saygılarımızla.

Tarık Ziya Ekinci
Diyarbakır Milletvekili

Behice Boran
Urfa Milletvekili

Sadun Aren
İstanbul Milletvekili

Cemal Hakkı Selek
İzmir Milletvekili

Yahya Kanbolat
Hatay Milletvekili

Adil Kurtel
Kars Milletvekili

Değişiklik teklifi :

«İktisadî faaliyetleri geri kalmış bölgelere yöneltmek amacıyla alt yapı yatırımları iktisadî olma niteliği gözetilmeden öncelikle bu bölgelerde yapılacaktır.

Sanayi ve imalât alanlarında yapılacak kamu yatırımlarında geri kalmış bölgelere öncelik tanınacak ve bu bölgelerde yapılacak kamu yatırımları için yirmi yıl süre ile iktisadî olma niteliği aranmıyacaktır.»

Değişiklik önergesinin açıklanması :

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Geri kalmış bölgelerin kalkınması için İkinci Beş Yıllık Plânın getirdiği ilkeler ve tedbirler manzumesi plânın temel ekonomik felsefesi ile bağdaşır nitelikte olmadıkları için gerçekleşme olanakları yoktur. Plândaki bu eksikliği karşılamak amaciyle bu önergeyi huzurunuza getirmiş bulunuyoruz.

Plânın tümü üzerinde grubumuz adına yaptığım konuşmada açıkça belirttiğim gibi dengeli kalkınmayı sağlamak ve geri kalmış bölgelerin kalkınmasını gerçekleştirmek bir iyi niyet işi olmaktan çok bir sistem meselesidir. Buna rağmen plânın bağlı olduğu sistemi bozmadan iyi niyetli çabalara imkân verecek bir ilkeyi plâna koymak mümkündür. İşte önergemiz bu amaçla hazırlanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı özel sektöre öncelik tanıyan, kârlılık ve verimlilik esasına dayanan piyasa ekonomisinin kurallarına göre işliyecek bir temel ekonomik felsefeyi benimsemiştir. Bu temel kural gereğince, altyapı kuruluşları bulunmıyan, sanayi geleneği olmadığı için işbirliği imkânı olmıyan ve kalifiye işçi bulmanın mümkün olmadığı geri kalmış Doğu bölgesinde kamu yatırımlarının yapılması mümkün olmıyacaktır. Projelerin seçilmesinde iktisadî olma niteliği esas prensip olarak kabul edildiğine göre, bu olumsuz şartları haiz Doğu bölgesinde sanayi alanında hiçbir kamu yatırımı yapılamıyacaktır.

Özel sektör için alınacak teşvik tedbirleri ne olursa olsun, bu şartlarla doğu bölgesinde yatırım yapması düşünülemez.

Geri kalmış bölgelerin kalkınması için ayni ilkeleri ihtiva eden Birinci Beş Yıllık Plânın uygulama döneminde bütün iyi niyetlere rağmen, Doğuda gelişmeyi sağlıyacak sanayi merkezlerinin kurulması mümkün olmamıştır. Ayni nedenlerle İkinci Beş Yıllık Plân döneminde de geri kalmış Doğu bölgesinin kalkınması mümkün olmıyacaktır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında Birinci Beş Yıllık Plândan farklı olarak geri kalmış bölgelerin kalkınmasını engelliyen bir başka kural da vardır. Yatırım harcamalarında takip edilecek politikayı gösteren bu kural plânda şu şekilde ifade olunmuştur :

«Toplam yatırımların özel ve kamu kesimleri arasındaki dağılımı zorlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Uzun vadede ekonomik kalkınma bakımından önemli olan yatırımların toplam seviyesi ve çeşitli sektörler arasındaki dağılımıdır. Gönüllü tasarruflar tahminlerden hızlı arttığı takdirde kamu yatırım gereği azalabilecek veya özel tasarruflarda aksi yönde bir eğilim belirmesi halinde kamu yatırımlarını öngörülen seviyelerin üzerine çıkarmak gerekecektir.» (Plân tasarısı S. 52)

Özel sektörün lüks konut inşaatı gibi yurt kalkınmasında etkili olmıyan alanlarda yapacağı yatırımlarla bu sektör için öngörülen yatırım seviyesinin üzerine çıkıldığı takdirde toplam yatırım hacmini sabit tutmak için kamu yatırımları kısılacaktır.

Birinci Beş Yıllık Plân uygulamasında görüldüğü gibi bütçe açığı ve benzeri mülâhazalarla kamu

yatırımlarından kısıntı yapılması veya bu yatırımların ertelenmesi gerektiği zaman, genellikle Doğu illerinde yapılması öngörülen yatırımlar kısılmış veya ertelenmiştir. Plânda yatırım harcamalarına ilişkin bu kuralın yeralması Doğu illerimizde öngörülen yatırımların kısılmasındaki uygulamaya meşru'iyet verecektir.

Geri kalmış Doğu bölgesinin kalkınmasını engelliyen bu açık hükümler karşısında, kalkınmayı başarmak için iyi niyetin hiçbir fonksiyonu olmıyacaktır. Bu sebeplerle, plânın kendi mantığı ile çelişiye düşmeden geri kalmış Doğu bölgesinin kalkınmasına imkân verecek bir açıklık kazanması zorunludur. Önergemiz Plânın bütünlüğünü bozmadan bu ihtiyacı karşılıyacak niteliktedir. Bu önerge iki bölümden müteşekkildir.

Birinci bölümde, Doğuda sanayileşmeye ortam hazırlıyacak altyapı kuruluşları için yatırımların iktisadi olma niteliğine bakılmadan bu yatırımların öncelikle geri kalmış Doğu bölgesinde yapılması öngörülmüştür. İkinci bölümde ise, Doğuda kalkınmayı sağlıyacak stratejik sanayileşme merkezlerinin kurulması amaciyle kamu sektörünün sanayi yatırımları için yirmi yıl süre ile kârlılık ve verimlilik şartının aranmaması prensibi getirilmiştir. Plânın temel mantığı içinde Doğu kalkınmasına yardımcı olacak bundan başka bir yol yoktur. Aksi halde bütün iyi niyetlere rağmen geri kalmış Doğu bölgesinin kalkınması gerçekleşemiyecek ve İkinci Beş Yıllık Plân dönemi sonunda bölgeler arası dengesizlik daha çok artacaktır.

İkinci Beş Yıllık Plândaki büyük bir boşluğu dolduracak nitelikte olan bu önergemizin lehinde oy kullanmanızı rica eder, yüce meclisi saygıyla selâmlarım.

***

Yapılan oylamada A. P. grubunun oylariyle değişiklik istemi red edilmiştir. Böylece plân, T.B.M.M.'den Doğu'nun kalkınmasına imkân vermiyecek bir muhteva ile çıkmış ve uygulamaya girmiştir.

DOĞUDA İDARE ve ASAYİŞ SORUNU

DOĞU'DA AĞALIK DÜZENİ İÇİNDE MEMUR VE HALK MÜNASEBETLERİ (*)

Silvan olaylarının ortaya koyduğu gerçek :

29 Kasım 1965 Çarşamba günü Silvan'da, kötü mahalli idareye karşı binlerce kişinin katıldığı bir protesto gösterisi yapılmıştır. Bu olaylar iki yıldır devam edegelen kanunsuz ve haksız davranışlarla bozulan asayişin ve bunun halkta yarattığı huzursuzluğun bir sonucu olarak meydana gelmiştir. İki yıldır Silvan'da faili bulunmıyan katil olayları, hırsızlık, baskın, kız kaçırma ve ırza geçme suçları halkı yarınından endişeye düşürecek tarzda tedirgin etmiştir. Bu durum idari icraattaki yolsuzluk ve partizanca davranışlar ile de çekilmez bir hal almıştır. Olay adalete intikal ettiğinden konunun cezai ve adli yönü üzerinde fikir beyan etmekten imtina ederim. Ancak, bu, Doğu ve Güney - Doğu illerimizin ezelî bir derdi olan idare ve halk münasebetlerindeki yolsuzlukların ortaya konmasına ve buna çare aranmasına engel değildir. Bu dava, doğrudan doğruya bu bölgede yaşıyan yurttaşlarımızın vatandaşlık haklariyle ilgilidir.

Silvan olayları maalesef zannedilebileceği gibi tek ve yereysel bir olay değildir. Bu olaylar Doğu ve Güney - Doğuda devamlı olarak görülen Devlet

(*) Silvan olayları üzerine, İçişleri Bakanı ile Adalet Bakanlarına yönelttiği sözlü soru münasebetiyle Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci'nin 12/1/1966 günü Millet Meclisinde yaptığı konuşma,

dairelerinin çeşitli kademelerindeki yolsuzluk, baskı, vatandaşa kötü muamele ve benzerlerinin su yüzüne çıkmış yeni bir örneğidir. İdare ve halk münasebetlerindeki bu elem verici bozukluğun nedeni, toplum yapısındaki düzensiz ve adaletsiz sosyal münasebetlerin devlet mekanizmasındaki bir inikâsıdır.

Doğuda ağalık ve siyasi parti ilişkilerinin idare ve halk üzerindeki etkisi :

Feodal münasebetlerin en koyu bir şekilde yürürlükte bulunduğu Doğu ve Güney - Doğu illerimizde ağalar her şeye hakimdir. Bunlar ekonomik ve sosyal hakimiyetlerini siyasal partilere dayanarak siyasî nufuzla takviye etmektedirler. Siyasi nufuzlarını, halka karşı hakimiyetlerini yürütmede ve kendi iç çatışmalarını çözmede bir vasıta olarak kullanmaktadırlar. Doğuda yaygın olarak yürürlükte olan bu sosyal münasebetler Silvan olaylariyle en belirgin örneğini vermiştir.

Karekter itibariyle zayıf, gününü gün etmek ve siyasi yönden de makamını emniyet altında bulundurmak özlemini taşıyan bazı memurlar kolaylıkla güçlü ağaların emrine girmektedirler. Artık bu memurlarla ilgili idari ve adlî meseleler ağanın buyruğuna göre yön almakta ve çözüm yolu bulmaktadır. Zayıf karekterli bazı memurlar giderek, yeni olaylarla ağaya daha çok bağlanmakta ağa ve bazı memurlar yekdiğerini tamamlıyan organize bir kuvvet haline gelmektedirler. Bu organize kuvvetin zulmünü ve baskısını fakir halk çekmektedir. Bu durumda fukara halk, Devlet kapısındaki işi için ağanın aracılığına baş vurmak zorundadır. Ağa bu aracılıktan hem kendisine hem de bağ kurduğu bu zayıf memurlara menfaat sağlar ve fukara halk o kadar bu kötü çarkın içine düşmüştür ki, başka bir çıkış yolu

bulamadığından, bu kanunsuz durumu adeta tabii görmektedir. Bu mekanizma sayesinde sömürücü ağa sadece kendisine maddi kazanç sağlamakla kalmaz, aynı zamanda korku ile ve Devlet nüfuzu ile kendisine bağladığı halkın oylarını da alır.

Siyasal partiler içinde örgütlenen bu ağalar, kanunsuz isteklerini yaptırabilmek için iktidarları kanun dışı tavizler vermeye zorlarlar. Ve giderek en koyu partizanca bir tutumun içine iterler. Silvan olaylarının bize acı bir şekilde yeniden hatırlattığı gibi Doğu ve Güney - Doğu illerimizdeki bu durum, insanlık haklarına ve Anayasamızın öngördüğü vatandaşlık haklarına açıkça aykırıdır. Nitekim; Anayasamızın 10 uncu maddesi «Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmıyacak surette sınırlıyan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve mânevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.» der.

Halkın Kurtuluş yolu :

Görüldüğü gibi, yukarıda belirtilen ağalığın zararlı nüfuz ve hakimiyetini ortadan kaldıracak köklü tedbirleri almak, anayasamızın devlete yüklediği temel görevlerden biridir. Bu da ancak köklü bir toprak reformunun yapılmasiyle mümkündür. Toprak reformu sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle badğaşmıyacak siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırmanın tek ve temel şartıdır.

Toprak reformu topraksız köylüyü toprağa kavuşturmak suretiyle ayrıca ezilen halkın iktisadi durumunu da düzenleyici bir rol oynar.

Adalet Partisi iktidarından bu köklü tedbirlerin gerçekleştirilmesini beklemek hayaline kapılmıyoruz. Ancak, anayasa ve kanunlara aykırı hareketlerin

daima karşısında olacağız. Bu yolsuzlukların sıkı bir şekilde takibi ve önlenmesi için bütün gücümüzle mücadele edeceğiz. İktidar partisi kötü yoldaki bazı memurların vatandaşlarla olan münasebetlerini anayasa çerçevesi içinde düzenlemeye mecburdur. Anayasamızın 119'uncu maddesi «Memurlar görevlerini yerine getirirlerken, vatandaşlar arasında siyasi kanaatlerinden dolayı herhangi bir ayırım yapamazlar.» der.

Silvan olaylarının da gösterdiği gibi Doğu'da yaşıyan vatandaşlara siyasi kanaatlerinden ötürü reva görülen ayırıcı muamelelere bir an önce son verilmesi gerekir.

Doğu gerçeğinin gizlenmesi :

Sayın milletvekilleri; bu kürsüde Doğu'nun geri kalmışlığını ve kalkınma da Doğu'ya öncelik tanınması gerektiğini söyliyen arkadaşlarımıza cevap veren Bakan arkadaşlarımız «Memleketin Doğu'su Batı'sı yoktur; ancak geri kalmış bölgeleri vardır.» derken Doğunun sosyal yapısındaki bu gerçekleri görmemezlikten gelmişlerdir. Anadolunun başka bölgesinde ve başka yerlerinde bu kabil sosyal münasebetler, ağaların bu kabil tahripkâr tesirleri yoktur. Doğu'nun çilesi bunlarla da bitmez.

Silvan olaylarında canlı örneğini gördüğümüz gibi Doğulu vatandaşlara dillerinden, ırklarından ötürü de en ağır muameleler reva görülmektedir. Bu vatandaşlarımız devlet dairelerinde hor görülür, hakarete maruz kalırlar. Halbuki Anayasamızın 12 inci maddesi «Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.» der. Hükûmet Doğudaki vatandaşlarımıza bu maddenin özüne ve sözüne uygun bir şekilde davranılmasını salğamakla mükelleftir.

Hepinizi saygıyla selamlarım.

İÇİŞLERİ BAKANI FARUK SÜKAN'IN CEVABI :

Sayın Tarık Ziya Ekinci'nin kendisine has fikir ve görüşleri üzerinde mütalâa serdetmiyeceğim. Yalnız Yüksek Meclisin huzurunda bâzı hususların aydınlatılmasında fayda mülâhaza ediyorum.

Emniyet ve asayiş konusunda titizliğimiz herhalde Yüce Meclisin malumudur. Hükümetin başına gelip mesul makamı işgal ettiğimiz andan itibaren ilk icraatımız olarak Doğu ve Güney - Doğu illerimizdeki meseleleri ve hadiseleri yerinde tetkik etmek ve görmek üzere daha itimat oyu aldığımızın üçüncü gününde Doğu ve Güney - Doğu vilayetlerine gittik, köy köy dolaşmak suretiyle meselelerin derinliğine inmeye gayret ettik. Bu memleketin çocukları olarak Doğu ve Güney - Doğu meselelerinin iç yüzünü zannederim ki, pek çok Türk münevveri tarafından malum bulunmaktadır. Doğu ve Güney - Doğudaki emniyet ve asayişi bozan hadise ve sebepler basit ve şüphesiz ki, polisiye tedbirlerle halledilecek kadar küçük değildir. Bunların köklü sosyal, ekonomik ve kültürel sebepleri vardır. Biz bunu gerek daha evvelki hükümet içerisindeki vazife aldığımız devirde ve gerekse İçişleri Bakanlığı devresinde bendeniz ve diğer arkadaşlarımız gayet etraflı ve açıklığı ile Türk efkarı umumiyesine arz ettik. Yalnız bunları siyasi bir yatırım konusu yaparak ve hatta doktriner mahiyetteki muayyen meseleleri Türk efkârıumumiyesini bulandırıcı ve vatandaşlar arasında milli tesanüdü ve vahdeti bozucu istikamette yayıp istismar ve tahrif etmeye her halde bu memleketin insanları olarak günün şartları içinde hakkımız olmadığını, olmaması iktiza ettiğini beyan etmeme müsaadenizi rica ederim.

Diğer husus, sayın arkadaşım Doğu ve Güney - Doğu Anadoluda adeta ağalar tagallübünün bütün

devlet idaresine hakim bulunduğunu, büyük ölçüde tagallüp ve tahakkümü altında bulunduğunu beyan eder tarzda konuştular. Kendileri bu tarzda, idareyi ve bazı memurları tahakküm ve tagallüp altında bulunduran ağa isimlerini burada vakıalarla, ve zaman göstererek beyan ederlerse memnun oluruz. Hükümet olarak gerekli tedbirleri almaktan geri kalmayız.

Yine ayni tarzda muayyen ağaların, beylerin ve tagallübe giden zevatın, tahakkümüne giren memur isimleri verirlerse, vakıa ve hadiseleri müdellel olarak beyan ederlerse, hükümet olarak, gayet tabii, kanunsuzluklara tevessül edenler hakkında gerekli muameleri yapmak üzere, bildirirlerse çok memnun olur ve icabını yapmaya âmade bulunduğumuzu da arz ederim.

Bu münasebetle bir kere daha beyan etmek isterim ki, Hükümet olarak Anayasada teminat altında bulundurulan temel hak ve görüşlerin muhafazası bizim asli vazifemizdir. Ayni tarzda müesses Devlet nizamını şu veya bu şekilde yıkmaya matuf, kanunların boşluklarından bilistifade tahrif etmeye matuf her türlü hareketin karşısında devletin bütün gücü ile karşılanacaktır. Hürmetlerimi arz ederim. (A. P. sıralarından, alkışlar)

DİYARBAKIR MİLLETVEKİLİ TARIK ZİYA EKİNCİ'NİN İÇİŞLERİ BAKANINA KARŞIT CEVABI :

İçişleri Bakanının itirafları :

Sayın İç İşleri Bakanı yeniden söz alarak bazı hususlara temas ettiler, bu seferki konuşmalarında beni tam anlamiyle doğrulayıcı beyanda bulundular. Doğu'daki asayişi bozucu olayların yalnız zabıta tedbirleriyle düzelemiyeceğini, bunların sosyal, kültürel ve ekonomik temel sebeplere bağlı olduğunu, bu te-

mel sebepler giderilmeden ve gerçekçi tedbirler alınmadan Doğu'da zabıta vak'alarının devam edeceğini samimiyetle beyan ettiler. Bu samimi beyanlarından ötürü kendilerine teşekkürlerimi sunarım.

Neden Doğu sorunları bir tabu olarak tutulur?

Sayın Bakan konuşmalarında «zihinleri bulandırıcı tarzda beyanda bulunduğumu» ifade ettiler. Böyle bir gayretim olmamıştır. Zihinleri bulandırmak asla hatırımızdan geçmediği gibi herşeyi de açıkça ifade ederiz. Ama memleketin dertlerine dokunmak ve bunları teşhir etmek bizim asli vazifemizdir. Bazı konuları tabu haline getirerek bunlara dokunmadan memleket meselelerinin halledilebileceğine ve bunlara çare bulunabileceğine inanmıyoruz ve böyle bir görüşe de katılmıyoruz.

Yıllar yılı Doğu ile ilgili meselelerin bir tabu halinde tutulması ve bu meselelere dokunulmaması, bundan 30 - 40 yıl evvel yapılan şikayetlerin bugün de ayniyle tekrarına sebebiyet vermektedir. Eğer zamanında veya 20 - 30 sene evvelinden başlıyarak bugüne kadar Doğu ile Batı arasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel farkları giderici tedbirler alınmış olsaydı, Doğu - Batı farkı kalmaz ve eskilerin tekrarı mahiyetinde olan bugünkü şikâyetlerimizin anlamı kalmazdı.

Aziz arkadaşlarım, Birinci Beş Yıllık Plânda geri kalmış bölgelerin kalkındırılması için yatırımların öncelikle bu bölgelere yapılması öngörüldüğü halde, bugün tespit edilen kesin rakkamlar şunu göstermektedir: Batıda İstanbul, İzmir ve benzeri illerde fert başına yapılan 100 birimlik yatırıma karşılık, Doğu'da yapılan yatırım fert başına 77 birimi geçmemektedir. Bu da Doğu ile Batı arasındaki ekonomik ve sosyal farkların gittikçe derinleşeceğini ve bu konu-

da ciddi tedbir alınmadığını, alma yoluna gidilmediğini göstermektedir. Peki ne zaman bunlar düzelecek? Ne zaman bu sosyal, ekonomik ve kültürel farklar izale edilecek?, Ne zaman Doğu'daki vatandaş da kendi başına buyruk, kendi düşüncesini, kendi kanaatlerini rahatlıkla savunabilecek, kimsenin etkisi altında olmadan, kimseye bağlı olmadan rahatlıkla yaşıyabilecek, bu memleketin bütün yasalarından, Anayasanın sağladığı bütün haklardan bir yurttaş olarak istifade edebilmenin seviyesini ve itibarını kazanacaktır? Bunu sormak lâzımdır ve bunu sormak bizim hakkımızdır. Evleviyetle temine çalışmak hakkımızdır. Doğu'nun bir ilinin temsilcisi olarak Millet Meclisinde bulunuyorum; bu itibarla bu soruları sormak ve bunları parlamentoya getirmek benim asli vazifem olduğu kanısındayım. «Zihinleri bulandırmak» yolundaki ithamı şiddetle reddederim. (Sağdan «bravo» sesleri)

Milli vahdet nasıl sağlanır : ...

Muhterem arkadaşlar, «milli vahdeti bozucu tarzdaki beyanlarım» da olmamıştır. Beyanlarım açıktır ve zabıtlardadır. Böyle bir itham altında tutulmuş olmayı da üzüntü ile karşıladım.

Biz bilâkis mevcut olan bir tefrikayı kaldırma ve milli vahdeti sağlama yolunda mücadele ediyoruz. Perişanlık içinde, sefalet içinde, açlık içinde bırakılan ve hukukunu korumasını bilmiyen, yasaların kendilerine tanıdığı hakların ne olduğunu dahi bilmiyen, ağalara, beylere ve şeyhlere tabi olmak mecburiyetinde bulunan Doğu'lu vatandaşların milli hudutlar içinde yaşıyan diğer vatandaşlarla eşit insanlık haklarına kavuşmaları için savaşıyoruz. Bu milli vahdeti bozmakmıdır, yoksa bunu tarsin etmek ve bunu kuvvetlendirmekmidir? Sorarım size arkadaşlarım.

Bakanın bu tarzdaki beyanını da üzüntü ile karşıladım. Bu konuyu tabu içinde tutma gayretlerinin boşuna olduğunu, bunu her vesile ile tahlil ve teşhir edeceğimizi hatırlatmak isterim. Bu bölgede yaşıyan vatandaşların hukukunu koruyarak, onların, yasaların tanıdığı bütün haklardan istifade etmesini temin yolunda mücadelemizi devam ettireceğiz. Bu bizim asli vazifemiz, hem ahlaki, hem de vatani vazifemizdir. (A. P. sıralarından müdahaleler)

İdare töhmet altındamıdır?

Sayın Bakan «idareyi töhmet altında tutma gayretlerinden» bahsettiler. Arkadaşlar, ben idareyi ve memlekette namusu ile, şerefi ile çalışan değerli memur arkadaşlarımızı töhmet altında tutmadım. Sadece ve bazı memurlar kaydını ısrarla başından sonuna kadar kullandım. Ve bundan kastım da bazı zayıf memurların çeşitli mülahazalarla, bu bölgede yaşıyan fakir halkın idare ile aracılığını yapan kişilerin emrine düşmüş olduklarını belirtmek olmuştur. Bu bir vakıadır ve buna dair delillerimizi sırası geldikçe sayın Bakan'a arz edeceğiz. Esasen sayın Bakan İçişleri Bakanlığı gibi bir müessesenin başında bulunmakla bunları tahkik etmek, bunları tetkik etmek ve bunları kovalamakla görevlidir. Ama ben de bir Milletvekili olarak tesbit edeceğim delilleri ve vakıaları kendisine fırsat buldukça arz edeceğim.

Müesses nizam Anayasa düzenidir.

Sayın Bakan buyurdularki, «Bu memlekette müesses nizama karşı tahripkâr hareketlerin daima karşısında olacağım.» Gayet tabiidirki karşısında olacaklardır. Esasen Anayasa düzenini bozucu ve Anayasanın tarif ettiği esasların dışına çıkan her davranışın karşısında olmalarını kendilerinden istemek bizim vazifemizdir. Bu hususlaki ihmallerini de

biz takip edeceğiz. Ve ihmallerle bütün gücümüzle savaşacağız. Onları doğru yolda olmak ve Anayasa nizamını savunmak için bütün gayretlerini kullanmaya davet edecek ve ikaz edeceğiz.

Maruzatım bundan ibarettir. Hepinizi saygiyle selamlarım. (T.İ.P. sıralarından alkışlar.)

DOĞU'DA JANDARMA VE HALK MÜNASEBETLERİ (*)

Eğil Bucağı Aşköl köyündeki olayların ortaya koyduğu gerçekler :

Diyarbakır'ın Eğil bucağına bağlı Aşköl köyünde vukubulan bir katil olayının failini yakalamak için Jandarma tarafından yapılan takibatta ortaya çıkan olaylar vesilesiyle, Doğu ve Güney - Doğu illerimizin ezeli ve elem verici meselelerinden birini daha huzurunuza getirmiş bulunuyorum.

Bu da bilhassa Sayın doğulu milletvekillerinin gayet iyi bildiği «Jandarma ve halk münasebetleridir.»

Konunun sosyal ve ekonomik tahlilini yapmadan evvel, sözlü sorumuza dayanak olan bu olayı, kamu oyuna mal olmuş, bazısına da şahsen tanık olduğumuz, yalnız Diyarbakır iline ait birkaç somut örnekle birlikte sizlere sunmak istiyorum.

Sayın İçişleri Bakanının belirttiği gibi 1965 yılı Ağustos ayı içinde Diyarbakır Merkez ilçesine bağlı Eğil bucağının Aşköl köyünde bir katil olayı olmuştur. Firari katil zanlısını yakalamak için görevli jandarma ekibi girdiği Aşköl köyünde, köy halkına bas-

(*) Eğil bucağı Aşköl köyü olayları üzerine İçişleri Bakanına yönelttiği sözlü doru münasebetiyle Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci'nin 9.2.1966 günü Millet Meclisinde yaptığı konuşma.

kı ve işkence yaparak firarinin teslimini istemiştir. Baskıdan kaçan yazlı bir köylü, Jandarma tarafından vurulmuş, bir diğeri de yediği dayaktan ötürü hastanelik olmuştur. Bazı komşu köylerin üzerine yüzlerce mermi boşaltılarak bir terör havası yaratılmıştır. Baskıya uğrıyan köylü toplu halde Diyarbakır'a gelerek vilayete ve İçişleri Bakanlığına müracaat etmişlerdir. Bu toplu şikayet vesilesiyle Diyarbakır kamu oyu yapılan baskılardan teferruatıyla haberdar olmuştur.

1963 yılında Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde yine bir katil olayı sebebiyle jandarmanın giriştiği takibatta haftalarca, erkek, kadın, çoluk - çocuk yüzlerce insanın maruz kaldığı işkenceler büyük gazetelerimizde röportaj konusu olduktan sonra devrin hükümeti tarafından müdahale edilmek zorunluğu duyularak durdurulmuştur.

Yine 1964 Haziran ve Temmuz aylarında Diyarbakır'ın Lice ilçesi Sise köyünde vukubulan katil olayının faillerini takibe çıkan jandarma birliği, faillerin ilgili olduğu köylerdeki kadın ve çocukları toplıyarak birlikte firari takibine çıkmışlardır. Köyden köye dağ, bayır dolaştırılan kadınların feryadı ve işkencesi katiller yakalanıncaya kadar devam etmiştir.

1964 Ağustos ayında Diyarbakır'ın Dicle ilçesinde bir hırsızlık olayını tahkik ve faillerini yakalamakla görevli jandarma ekibi ilçe merkezinde bir terör havası yaratmış bir çok kimse hakarete ve baskıya maruz kalmıştır. Olayla ilgili zannedilen birkaç kadın ve erkek ilçe merkezinden 20 km. mesafeye götürülerek sabaha kadar dövülmüşlerdir.

Doğu'da jandarma idareden ve adliyeden bağımsız hareket eder :

Yukarda saydığımız katil, hırsızlık ve benzeri

suçların faillerini yakalamakla görevlendirilen jandarma ekibi çoğu kez TİM diye isimlendirilen özel bir ekiptir. Bu özel ekibin yaptığı kanunsuz davranışlar hakkında yapılan şikayetler mahalli adlî ve idarî mercilerde makes bulamamaktadır. Hatta bazı vazifeşinas görevlilerin müdahale arzularının ekip idarecileri tarafından sert tepkiler gördüğü ve onların da tehdit edildiği rivayetleri mevcuttur.

Jandarmanın halka yaptığı baskı ve işkenceleri gösteren olaylara Doğu'da sık sık raslanmaktadır. Yukarda anlattıklarımıza ilaveten son günlerde Siverek'te vukua gelen bir olayı da nakletmek isterim. Sayın İçişleri Bakanının yakından bildiği ve olayla ilgilenen arkadaşımıza imzası altında vermiş olduğu bir yazıda da zımnen ifade edildiği şekilde Siverek'in Dağlarbaşı bucağına bağlı Gebos köyünde jandarmaya intikal etmiş bir olay dolayısiyle üç köylü yurttaş döğülmüş ve hükûmet tabipliğinden dövüldüklerini tevsik eden raporlar düzenlenerek olay adalete intikal etmiştir. Bu olayda da jandarma düzenlediği asılsız tutanaklarla dayak yiyen ve hakarete uğrıyan vatandaşları suçlu göstermenin yolunu bulmuştur.

Jandarmanın halka yaptığı baskı Anayasaya aykırıdır:

Bütün bu gerçeklere ramen Sayın işçileri Bakanı «suçluların takibinde Anayasa ve kanun dışı bir muamele yapılmamıştır ve yapılmıyacaktır» demektedir. Fakat öte yanda bir çok parlamento üyesi arkadaşlarım gibi benim de şahsen şahit olduğum olaylar vardır. Eğer böyle olaylar yoksa, jandarma ve zabıta kuvvetlerinin halka hakaret etmesi, dayak atması gibi bir keyfiyet mevzuu bahis değilse Sayın Başbakan neden bütün idare teşkilâtına tamim göndererek vatandaşlara karşı daha müşfik davranılma-

sı, hiçbir suretle hakaret edilmemesi ve dayak atılmaması lüzumunu ihtar ederler?

Anayasamızın 14. üncü maddesi «kimseye eziyet ve işkence yapılamaz. İnsan haysiyetiyle bağdaşmıyan ceza konulamaz.» der. Ayrıca 33'üncü maddesi de «kimse kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.» der.

Anayasanın bu açık hükümlerine rağmen arzettiğimiz olaylar olmuş ve benzeri olaylar devam etmektedir.

Doğu'da devlet kavramı jandarma icraatından ibaret sayılır :

Jandarma ve halk münasebetlerini yansıtan bu olaylar mevzii değildir. Bunlar Doğu ve Güney-Doğu illerimizde yaygın olan olaylardır. Bu elem verici olaylar, meselelerin derinliğinde yatan sebepleri görmeden, sosyal davaları basit jandarma ve polis tedbirleriyle düzeltmeye çalışan iktidarların yıllardan beri devam edegelen hatalarının sonucudur. Bu sakat ve yanlış davranıştan ötürü, halk devlet kavramını jandarmanın icraatıyla bir tutmuştur. Yıllar yılı devlet nimetlerinden yoksun bırakılmış doğulu vatandaşların devletle ilişkileri, yalnız jandarma icraatından ibaret olduğu için, devlet kavramı haklı olarak jandarma icraatından ibaret sayılmıştır.

Halkın horlanması toplum yapısındaki arıza ile ilgilidir :

Doğu ve Güney-Doğu illerimizde halkı tedirgin eden bu jandarma icraatı yetkilerin kullanılmasındaki mekanik bir hata değil toplum yapısındaki arı-

zalı, kişinin temel hak ve hürriyetleriyle çelişme halinde olan sosyal yapıdaki bozukluğun bir icabıdır.

Doğu'da yaygın olan feodal düzenin ağalık müessesesi burada da karşımıza çıkmaktadır. Kan gütme, silâhlı vurgun ve arazi ihtilâflarından doğma çeşitli sebeplere dayanan katil olaylarına ağalık müessesesinin bünyesinde bulunan sömürme ve rekabet gibi hastalıklar sebep olmaktadır.

Bu olayların failleri de bağlı oldukları ağaların kuvvet oranlarıyla ilgili olarak takibe uğrarlar. Siyasi ve ekonomik bakımdan kuvvetli olan ağalara hasım tarafta bulunan firariler, müteaddit müracaatlar, tertipler ve şahitlerle bölgenin asayişini tehdit eden kişiler olarak gösterilir ve TİM ekiplerinin yarattığı terör havası içinde bu ağaların yardımıyla kolayca yakalanırlar. Buna karşılık kudretli ağaların himayesinde bulunan bazı firariler de yıllar yılı dağlarda gezer ve yakalanamazlar.

Bu çatışmalarda fakir halk ya yataklık suçundan jandarmanın gazabına uğrar, veya muhbir sıfatıyla firarinin ve yakınlarının zulmüne maruz kalır. Her iki halde de zarar gören fukara halktır.

Firarilerin yakalanmasındaki başarısızlık ve zorluklarla birlikte, takipteki kanunsuz ve usulsüz hareketlerde de suçlu olan bu ağalık düzenidir.

Halk horlanmaktan nasıl kurtulur?

Doğu'da yaşıyan yurttaşların maddi ve manevi bakımdan gelişmelerini engelliyen tutucu kuruluşlara karşı köklü tedbirler alınmadıkça bu kabil şikâyetler devam edip gidecektir.

Doğu, Batı farkı yoktur diyen efendilere bu gerçekleri hatırlatırken, ağalık düzenini «müesses nizam» olarak niteleyenlere de Anayasayı iyice öğrenmelerini tavsiye ederiz. Nitekim, Anayasamızın

10'uncu maddesi «devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmıyacak surette sınırlayan siyasi, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.» der.

O halde, Doğu'da asayişi bozucu sebeplerin ortadan kalkması, fertlerin temel hak ve hürriyetlerini rahatlıkla kullanabilecek bir ekonomik ve sosyal düzeye ulaşmalarının biricik yolu, ağalığın zararlı nüfuz ve hakimiyetini ortadan kaldıracak tedbirleri almaktan ibarettir. Bu da köklü bir toprak reformunun yapılması, ekonomik ve kültürel kalkınmayı sağlıyacak halktan yana ve halkla birlikte bir seferberliğin içine girmekle mümkündür.

Adalet Partisi İktidarı Doğu halkının horlanmasına engel olamaz. :

Anayasamızın öngördüğü köklü tedbirlerin alınmasının bir siyasi tercih meselesi olması sebebiyle bugünkü iktidarın bunu gerçekleştireceğine inanmıyoruz. Ama suçlu ve firarilerin takibinde masum yurttaşların mağdur olmasını önlemek, Anayasa dışı davranışlara son vermek ve vatandaşlara insanca muamele edilmesini sağlamak iktidarın ihmal kabul etmez temel görevlerindendir. Bu görevin eksiksiz, tastamam yapılması için bütün gücümüzle mücadele edecek ve iktidarı uyaracağız. Bu konudaki ihmal ve ilgisizliklere asla müsamaha etmiyeceğiz. Saygılarımla. (T.İ.P. sıralarından alkışlar)

İÇİŞLERİ BAKANI FARUK SÜKAN'IN CEVABI

Jandarma baskısı muhayyeldir :

Kıymetli arkadaşlarım, Tarık Ziya Ekinci Arkadaşımız kusura bakmasınlar muhayyel ve mev-

hum hadiseler üzerine olmasını arzu ettiği hadiseleri, kafasında tasarladığı bazı duyguları adeta hakikatmış ve mevcut hadiseler imiş gibi hüküm bina etmek suretiyle neticelere varıyorlar. Kendilerinden bilhassa rica ediyorum. Hukuk düzeni içinde bulunmaktayız. Türkiye'de kanunlar vardır. Eğer dövülmek ve dayak hadiselerinde bizatihi yaşıyarak, tesbit ederek bildiği hadiseler varsa bu hadiseler adliyeye intikal etmişse, kararlaştırılmış hükme bağlanmışsa bunları burada getirirler ve tekerrürüne mani olacak tarzda elbetteki bizi ikaz ederler ve biz de vazifemizi ifa ederiz. Ama yaşanmış, adliyeye intikal etmesi iktiza eden, raporlarla tevsik edilmesi iktiza eden hadise zikretmiyorlar. Öldürüldü dediği zat ölmemiştir, hayattadır.

Ortaya konulan görüşler doktriner görüşlerdir :

Cenubî-şarkî vilâyetlerindeki emniyet ve asayiş konusu üzerinde daha geçenlerde Silvan hadiseleri dolayısiyle burada bunun münakaşasını yaptık. Şimdi beyan buyurdukları toprak reformu ve diğer doktriner görüşler burada aynen tekrar edildi.

Şimdi arkadaşlar, hepimiz bu memleketin insanlarıyız. Doğu'suyla, Batı'sıyla, Şimal'iyle, Cenub'iyle memleketin realitelerini herhalde birbirimizle yarış yaparak bilmek iddiasında olmamamız iktiza eder. Kaldı ki, mes'ul hükûmet insanı olarak, geçen defa da arzettiğim gibi biz Cenubî-Şarkî ve Şark vilâyetlerinin ve Anadolu'nun en ücra köylerine de gitmek suretiyle ve bizatihi meslek hayatında yaşamak suretiyle ve oradan gelmek suretiyle meselelerin içyüzünü bilmekteyiz. Emniyet ve asayişe müessir hadiseleri bir çırpıda yalnız toprak reformunun muayyen doktriner görüşüyle halletmek mümkün değildir. Onun köklü, ekonomik, sosyal ve kültürel sebepleri olduğunu beyan ettik. Yine tekrar ediyorum.

Yalnız bilmiyorum tesbit ettiler mi Tarık Ziya Ekinci dostumuz?

Son iki ay içinde Cenubî-Şarkî vilâyetlerinde, meselâ Siirt vilâyetinde 1-5 seneden beri şekavet hadisesi ve soygunculuktan firarda olan 129 şakinin takibimiz ve çalışmalarımız sayesinde yakalanarak adalete teslim edildiğinden acaba bilgileri var mıdır? Yine aynı tarzda Diyarbakır'da da buna mumasil bazı olayların failleri yakalanmıştır.

Geçen defa da rica etmiştim. Firari ve şakileri himaye eden ağalarla bunlara yataklık yapanlar kimlerse lütfen ismen zikretsinler, bize bildirsinler. Hatta burada söyleyemezlerse teşrif buyursunlar makamımıza orada beyan ederler. Takibat yapmazsak ondan sonra Meclis kürsüsünde murakabe vazifesi ifa ederler.

Arkadaşlar, kanun devletinden, hukuk devletinden bahsedenler ona riayetkâr olmaları iktiza eder. Temel nizamın, müesses nizamın devamından bahsedenler anarşiye sevkedici, devlet nizamını bozucu, millî huzuru bozucu tarzda beyanda bulunmak herhalde memleket için faydalı olmaz noktaî nazarındayım.

Jandarma baskısı diye gösterilen olaylar aslında Jandarmaya yapılan tecavüz olaylarıdır :

Kıymetli arkadaşımız Tarık Ziya Ekinci'den bize bilhassa müdellel, müşahhas ve hukukî olabilecek mahiyette delil, vesaik ve hadise getirmelerini temenni ediyorum. Siverek'in bir nahiyesinde vaki şikâyet üzerine olan hadise kendilerine yazılı olarak tebliğ edilmiştir. O yazıda belirtilen kısım acaba neden bildirilmemektedir?

Jandarma karakolunu basan insanlara karşı devlet otoritesini, nizamını elbette jandarma tesis

edecektir. Jandarma karakolu basılıyor, ondan hiç bahsedilmiyor. Jandarmaya tecavüz oluyor ondan sonra da jandarma dövdü deniyor.

Arkadaşlar, dövülme hadisesini sureti kat'iyede tasvip etmiyoruz. Kanunlar var, rapor alınır ve mes'ulleri adliyeye verilir. Mes'ul varsa adliye onu takip eder ve mahkûm eder. Biz bu kabil hadiseler istiyoruz. Bize bu istikamette beyanda bulunurlarsa çok müstefit oluruz ve bize yardımcı olmuş olurlar.

Başbakanın tamimi idarenin tarafsızlığını ve vatandaşlara iyi muamele yapılmasını sağlamak içindir :

Sayın Başbakan'ın tamiminden herhalde memnun olmaları iktiza eder. Bu tamim, tarafsız idareden, devlet kapısında vatandaşın bekletilmemesinden, vatandaşa iyi muamele yapılmasından ve idarenin iyi işlemesine matuf gayet kıymetli tavsiyeleri ihtiva etmektedir. Bunlar yapılmasın mı? Devlet idare eden bir Başbakan bu tarzda bir tamimde bulunmasın mı? Biz her defasında beyan ediyoruz, kırtasiyecilik var, vatandaşa iyi muamele yapılmıyor, bunların önlenmesi lâzım. Elbetteki mesul insanlar bunların düzelmesi hususunda tamim de ederler, yapmıyanlar hakkında kanuni yetkilerini kullanırlar ve icabı yapılır. Bu istikamette olan bir tamimin zannederim ki; kritiği değil ancak takdiri yapılması iktiza eder kanaatindeyim. Maruzatıma burada son verir, kıymetli arkadaşlarımdan bize bu istikamette yardımcı olmalarını temenni ederim. Hürmetlerimle. (A.P. sıralarından alkışlar)

DİYARBAKIR MİLLETVEKİLİ TARIK ZİYA EKİNCİ'NİN İÇİŞLERİ BAKANINA KARŞIT CEVABI

İçişleri Bakanı eski ithamlarını tekrarlıyor :

Sayın Bakanın bugünkü beyanlarında verdiği cevaplar ve yaptığı ithamlar, Silvan olayları münasebetiyle huzurunuza getirdiğim sözlü soruya verdiği cevapların bir tekrarı mahiyetinde olmuştur. Her seferinde ayni iddia ve isnatların tekrarı üzüntü verici bir müşahadedir.

Sayın Bakan mevhum hadiselere dayanarak hüküm yürüttüğümüzü ve bunlara istinat ederek neticeler çıkardığımızı iddia etmektedir. Halbuki biz olayları zikrederek, tarih vererek ve olayların cereyan ettiği mahalleri anlatarak müşahhas zabıta olaylarını arzetmiş bulunuyoruz.

Diyarbakır ili çevresinde vuku bulan bu çeşitli olaylar gününde vilâyete, devrin içişleri bakanına ve Başbakana telgraflar ve dilekçelerle intikal ettirilerek tedbir alınması istenmiştir. Basına da intikal eden bu olaylar kamu oyunu günlerce meşgul etmiştir. Şimdi sayın bakan bizden vatandaşın jandarmaca dayak yediğini tevsik eden, adalete intikal etmiş ve takibat yapılarak karara bağlanmış olaylar istemektedir. Bu hususları Sayın İçişleri Bakanından biz sormuş bulunuyoruz ve sayın bakan elindeki devlet imkânlarıyla bunları tahkik ederek bize cevap vermek ve bizi aydınlatmak durumunda olmalıdır. Bizim sorduğumuz soruları Sayın bakan bize tevcih etmektedir. Ben zabıta vakalarını teker teker, şahitleri ve delilleriyle tesbit edecek durumda değilim. Bu, Sayın İçişleri Bakanının vazifesidir. Elinde büyük bir zabıta kuvveti ve her türlü bilgiyi toplamaya imkân veren bir devlet otoritesi vardır.

Bütün bu imkânlarıyla olayları tahkik etmek, takib etmek ve objektif neticeler çıkarmak imkânlarına sahiptir.

Jandarmanın hakaretine maruz kalan yurttaşlar suçlu durumuna sokulur :

Sayın İçişleri Bakanı çok iyi bilirler ki; jandarmaya veya karakola intikal etmiş bir olayda hakarete maruz kalan ve dayak yiyen bir yurttaş delil bulmak ve olayı tevsik etmek imkânından yoksundur. Çoğukez yapılan işlemler gizli tutularak delil vermeden vatandaş dayak yer ve hakaret görür. Yapılan hakaret ve işkencenin delilleri mevcut olduğu ahvalde ise, çoğukez, karakola baskın yapılmış, devlet otoritesini zedeleyici davranışlarda bulunulmuş veya devleti temsil eden jandarma karakol kumandanına hakaret yapılmış olduğuna dair zabıtlar tanzim edilir ve hakaret gören yurttaş suçlu durumuna düşürülerek suçlu sandalyasına oturtulur.

Bu vakıaları gayet iyi bilen, bunları gayet iyi değerlendiren ve kendi meslek hayatında, çalışmış olduğu bölgelerde bir hayli bilgiye sahip olan Sayın İçişleri Bakanının iktidar sandalyasına oturduktan sonra meseleleri ters yönde ortaya koymuş olması keyfiyeti gerçekten üzüntü verici ve elem verici olmuştur. (A.P. sıralarından «yalan söylüyorsun» sesleri)

Jandarma - Halk münasebetleri bir toplum sorunudur, hepimizi ilgilendirir :

Muhterem arkadaşlarım, görevini kanun ve nizam içinde yapan, dürüst, vatanperver, vatandaşların hak ve hukukunu Anayasa ve kanunlar çerçevesinde korumasını bilen memurlarımız, zabıta memur ve amirlerimiz vardır. Bunlara söyleyecek hiç-

bir lâfım yoktur. Ben, sadece bu kabil kanunsuz olayların kahramanı olan kişilerden bahsediyorum. Öyle zannediyorum ki, bunlardan birçok muhterem milletvekili arkadaşlarım da benim kadar müştekidirler. O halde bu meseleyi tesbit eden ve yüce meclise getiren arkadaşımızın muhalefete mensup bir milletvekili olması bizi hiçbir zaman gocundurmamalı ve üzmemeli. Toplumun bir yarasına parmak basan bir arkadaşınız sizin de arzularınıza ve niyetlerinize tercüman olmaktadır. Burada hep beraber bir toplum meselesinin nasıl hal edileceği konusunda gayret sarfetmekteyiz.

Doğu ile ilgili sorunlar tabu halinde tutulmak isteniyor :

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Bakanın başka bir beyanı oldu. Bakanın bu beyaniyle konuşmalarımızı «millî huzuru bozucu» olarak nitelendirmesini son derece üzücü ve son derece esef verici bulduğumu belirtmek isterim. Ne demektir bu sayın arkadaşlarım? Sayın Bakan «millî huzuru bozucu» beyanlardan bahsederken neyi kasdediyorlar? Eğer bu kabil beyanlarla Doğu ve Güney-Doğu Anadolu ile ilgili meseleleri yasak bölgeye itmek ve bunları tabu haline getirmek gayreti içinde iseler şunu bilsinler ki; biz alnı açık, yasalara bağlı ve Anayasanın hükümran olmasını isteyen kişiler ve siyasî teşekküller olarak hiçbir zaman bu kabil tehditlerden çekinmiyeceğiz. Memleketin gerçekleri üzerine gideceğiz. Memleketin gerçeklerini burada dile getirerek bunlar için çareler bulunması yolunda Hükûmeti ikaz edeceğiz. Ama başarı gösterebilecek miyiz? Bu tamamen iktidarın göstereceği ilgiye bağlıdır. Şayet iktidar iyi niyet gösterebilir ve yasalara bağlılıkta bizim kadar gayret gösterebilirse bu meselelerin halledilmemesi için hiçbir sebep kalmaz. Fakat biraz ev-

vel Sayın İçişleri Bakanının yaptıkları gibi, meseleleri gerçek ve objektif sebeplerine dayandırmadan, mahiyetlerini tahlil etmeden şekli olarak ve tamamen ters yönde ortaya koyarlarsa pek tabiî bunlara çare bulamayız ve bunları halletmeye muvaffak olamayız.

Başbakanın yayınladığı genelge iddialarımızı doğrulayıcı mahiyettedir.

Sayın Bakan, Başbakan tarafından vatandaşlara iyi muamele edilmesi için idareye gönderilen tamimden ve yapılan tavsiyelerden memnun değiller mi diyor. Vatandaşın hor görüldüğü bir idare sisteminde Başbakan'ın idareyi uyarıcı bir genelge yayınlaması elbette memnuniyet vericidir ve bunu şükranla karşıladığımı arzetmek isterim. Fakat konumuz genelgeden memnun olup veya olmamakla ilgili değildir. Vatandaşların idarenin çeşitli kademelerinde, özellikle jandarma karakollarında hor görüldüğü ve hakarete uğradığını iddia etmekteyiz. Sayın Başbakan'ın bu genelgesi iddialarımızı teyid edici mahiyette resmi bir belge olarak gösterilmiştir. Eğer bir memlekette vatandaşın zabıtadan hakaret gördüğü, resmi devairde bazı memurlar tarafından iyi muamele görmediği keyfiyeti bahis mevzuu değilse böyle bir genelgenin yapılmış olmasının hiçbir anlamı kalmaz. Zaman zaman «biz köyden geldik, biz halkın içinden geldik» diyen sayın Başbakan ve Sayın İçişleri Bakanı bu gerçekleri çok iyi bildikleri için idareye böyle bir tamim göndererek gerçeklerin üzerine yürümüşlerdir. Ama şunu bilmek lâzımdır ki, yalnız tamim çıkarmak, yalnız zabıta kuvvetini artırmak ve zabıtayı takviye etmek suretiyle bu kabil olayların sonu alınamaz.

Bir il çevresinde 129 firarinin yakalanması toplum yapısındaki bozukluğu gösterir :

Sayın Bakan Güney - Doğu Anadolu'da yapılan bir takibatta yalnız Siirt ili çevresinde hırsızlık, katil ve baskın suçlarından firarda bulunan 129 kişinin yakalanarak adalete teslim edildiğini beyan ettiler. Bu mücadelelerini memnuniyetle karşıladığımı belirtmek isterim. Bu da iddialarımızı teyid edici bir gerçektir. Bir il çevresinde 129 firarinin dağa çıkması ve yıllar yılı dağ başında dolaşma imkânı bulmasının bir anlamı olmalıdır. Sayın bakan lütfen kabul buyursunlar ki; bu kadar firariyi himaye eden bir ortam vardır ve bu ortamın varlığı da toplum yapısındaki bozuklukla ilgilidir. Bu ortam değişmeden ve şakileri himaye eden kuvvetler disiplin altına alınmadan, bunların nüfuz ve hakimiyetlerine son verilmeden asayişsizlik olayları devam edip gidecektir. Bugün 129 kişi yakalanır, yarın 130 kişi daha dağa çıkar.

Onun için lütfen evvelâ birbirimizin iyi niyet sahibi olduğumuzu kabul etmek suretiyle işe başlıyalım. Peşin hükümlerle birbirimizi mahkûm ettiğimiz takdirde, kötü niyet sahibi olarak kabul edip bu esas üzerinden hareket ettiğimiz takdirde sorunlarımızı halletmeye ve bir sonuç almaya, bu memleketin davalarına çare bulmaya imkân yoktur.

Mesele bundan ibarettir, Yüce Meclisi hürmetle selâmlarım.

TÜRKİYE'DE ASAYİŞ SORUNU (*)

Asayiş bozukluğu bölgenin özelliğine göre değişik şekillerde ortaya çıkar :

Her gün basını ve kamu oyunu geniş çapta işgal eden, asayişsizlik olaylarını yurdun dört bir tarafında değişik şekiller altında görmekteyiz. Bu olaylar, genellikle münferit olmaktan çok toplumsal etkisi olan, geniş yankılar yapan özellikler arz etmektedir. Bütün vatan sathına yaygın bir mahiyet arz eden asayişsizlik olayları bölgenin özelliğine ve toplumsal münasebetlere göre değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Doğu'da henüz derebeylik münasebetleri yürürlükte olduğu için, toprak kavgaları ve kan dâvalarına dayanan ağalar ve aşiret reisleri arasındaki çatışmalar eşkiyalık şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu ortamda hasım kuvvetler halinde himaye görerek çalışan eşkiyalar birbirleriyle mücadele ettikleri gibi mâsum vatandaşları da alabildiğine huzursuz etmektedir.

Doğu'da eşkiyalık şeklinde ortaya çıkan asayiş bozukluğu, Batı'da gangsterlik ve zorbalık şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gazetelerde okuduğumuz banka soygunları, vurgunlar ve benzeri olaylar hep bu asayişsizliğin başka bir biçimdeki belirtileridir. Yurdun dört bir yanında mezhep kavgaları, hırsızlık, baskın, kız kaçırma, adam öldürme şeklinde ortaya çıkan fakat toplumsal etkisi hiç de eşkiyalıktan geri kalmıyan nitelikte asayişsizlik olaylarını görmekteyiz.

(*) Asayiş sorunu üzerinde Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci'nin 19.4.1967 günü Millet Meclisinde yaptığı gündem dışı konuşma.

Hükûmet asayişsizliği sadece Doğu'da aramaktadır :

Buna rağmen hükûmet yurt çapında yaygın olan ve kökü toplumun sosyal ve ekonomik yapısındaki dengesizliğe dayanan asayişsizlikten adeta habersiz görünerek, bunu sadece Doğu'da hüküm süren mevzii bir problem gibi arz etmek istemektedir. Hükûmetin asayişsizlik konusunda bütün gayretini Doğu'ya tevcih ederek özel surette yetiştirilmiş komando ekipleriyle asayişi temin etmeye çalışması bu anlayışın bir belirtisi olarak ortaya çıkmaktadır. Elbette kanunları tanımıyan, vatandaşların can ve mal emniyetini tehdid ederek büyük huzursuzluklara sebeb olan eşkiyâları takip etmek ve kanunun emrine teslim etmek Hükûmetin başta gelen görevidir. Yalnız, eşkiyalardan bizar olan masum vatandaşların bir de eşkiya takibi sebebiyle jandarmadan bizar olmasına meydan verilmiyecek tarzda hareket edilmesini temenni ederiz. Hükümetin bu konuda titizlik göstereceğine emin olmak isteriz.

Asayiş bozukluğunun ekonomik ve sosyal sebepleri vadır :

Eğer bir toplumda asayiş ve emniyet bozulmuşsa, bunun mutlâka toplum yapısındaki ekonomik ve sosyal sebepleri vardır. Bu sebepler toplumun sadece bir kesiminde, bir bölgesinde değil yurt çapında ve bütün toplumu etkiliyecek tarzda hüküm sürer. Ancak asayişsizliğe ilişkin belirtiler sosyal yapının özelliklerine göre değişik şekillerde ortaya çıkarlar. Batıda gelişmiş illerimizde mevcut sosyal münasebetler icabı eşkiyalıktan başka şekilde ortaya çıkan bu asayişsizlik olayları, nitelikleri, toplumsal etki ve özellikleri bakımından eşkiyalıktan daha az vahim değildir.

Çeşitli asayişsizlik örnekleri :

Yurt çapındaki asayişsizliği belirtmek bakımından son zamanlarda Rize'de ve Anamur'da cereyan eden başka biçimlerde ortaya çıkan asayişsizlikle ilgili bazı olayları arz etmek isterim.

Toplumun asayişi ve sükûnuyla yakından ilgili bulunan bir görevlinin bize intikal ettirdiği gibi, bugün Rize bir kanunsuzlar şehri haline gelmiştir. Gerek şehirde ve gerekse köylerde asayişsizlik had bir safhaya ulaşmıştır. Can ve mal emniyeti kalmamıştır. Köylerde herkes silâh alma yarışı içindedir. Bu ilde nurcular ve şeriat esasına dayanan bir devlet düzeni kurmanın özlemi içinde olanlar fiili tecavüzlere geçmişlerdir. Bu faaliyetlerinden dolayı mahkûm olan bir nurcunun dosyası adliyenin ağır ceza kaleminden çalınmıştır. Davanın yeni baştan tetkiki cihetine gidildiğinde, bu defa mütecavizler işi daha ileriye götürerek savcının, ağır ceza mahkemesi başkanının ve olayın önemli bir şahidinin evlerini dinamitlemek suretiyle bunların hayatlarını ortadan kaldırmaya teşebbüs etmişlerdir. Bu olaylar Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Kennedy'nin katli olayında amme şahidi olan onbeş kişinin birer birer ortadan kaldırılmasını hatırlatacak bir mahiyet arz etmektedir.

Son zamanlarda buna paralel olarak islâm devleti anayasasının dağıtılışiyle Türkiye'de dini esaslara dayanan bir devlet kurulması hususundaki çalışmaların had bir safhaya geldiğini de belirtmek isteriz.

Anamurda cereyan eden olaylar ise Doğu'da, — Batı'da ve Karadeniz'deki olaylardan daha değişik bir şekilde mezhep çatışması tarzında tecelli etmektedir.

Anamur'un Tekedüzü köyünden alevi bir vatandaşla Çubukoyağı köylülerinden sünni bir vatandaş arasında çıkan kişisel bir ihtilaf bu bölgedeki köylüler arasında mezhep kavgası haline inkilâb etmiştir. Silâhlı saldırılar ve hakaretler sebebiyle Tekedüzü köyü halkı pazara inemez ve çiftleriyle uğraşamaz duruma girdiklerinden köylerinde mahsur kalmışlardır.

Asayişsizlik konusunda Sivas ilinin Suşehri ilçesindeki seyahat hürriyetini tahdit, siyasî parti teşkilâtlanmasını engelleme, Sakarya ve Eskişehir'de T.İ.P. toplantısını baltalama teşebbüslerini de son derece önemli asayişsizlik olayları olarak belirtmek isteriz.

Asayiş bozukluğuna karşı köklü tedbirler :

Asayişsizliği doğuran sosyal ve ekonomik sebepler Anayasanın öngördüğü reformların ve gerekli sosyal tedbirlerin bugüne kadar gerçekleştirilemeyişinden doğmaktadır. Türkiye'de köklü toprak reformu yapılmadıkça, millî gelir bölüşümündeki adaletsizliğe son verilmedikçe, işsizliği önleyici tedbirler alınmadıkça ve yine Anayasamızın 12'inci maddesine uygun olarak ırk, dil, din ve mezhep ayrımlarına son verilmedikçe, yalnız komando birlikleri ve takviyeli emniyet kuvvetleriyle asayişi sağlamak mümkün olmıyacaktır. Geçici ve palyatif tedbirler toplum hayatında devamlı bir istikrar ve sükûn sağlamaya hiçbir zaman yeterli olamaz. Bu sebeple Adalet Partisi iktidarını bir kere daha Anayasanın emrettiği sosyal ve ekonomik reformları yapmaya davet etmeyi bir görev sayarım. Yüce Meclisi saygıyle selâmlarım.

DOĞU KALKINMASI EDEBİYATININ İÇ YÜZÜ (*)

Doğu Kalkınması Edebiyatı, devletin imkânlarından ağaların yararlanması için çıkartılmıştır.

Doğu'nun gerçekten kalkınması için düzenin değiştirilmesi gerektir.

Doğu kalkınması edebiyatı, çok partili hayatın ilk yıllarına rastlar. Bu tarihe kadar, Doğu'nun geri kalmışlığı problemi hiçbir surette söz konusu edilmemiştir. Memleketin tek parti yönetiminde bulunduğu yıllarda Türkiye'nin bütün problemleri gibi, Doğu'nun geri kalmışlığı konusu da tam bir sessizlik ve gizlilik içinde tutulmuştur. Ancak, 1946 yılında çok partili hayata geçerken toprak ağaları ile işbirlikçi ticaret burjuvazisinin gerek CHP içinde ve gerekse DP muhalefetinde egemenlik kurarak memleketin siyasî kaderini tam anlamıyla ellerine aldıkları dönemde, iktidarda bulunan CHP yöneticileri tarafından ilk defa Doğu'nun geri kalmışlığından söz edilerek «Doğu Kalkınması» konusu ele alınmış ve bunu yoğun bir Doğu kalkınması edebiyatı izlemiştir.

Doğu kalkınması edebiyatının bu devrede meydana çıkması tesadüfî değildir. Memleketin tek parti yönetiminde bulunduğu ve büyük toprak ağalarının orta tabaka aracılığıyla egemenliklerini sürdürdükleri dönemde Doğu'lu halkın ağalar tarafından özlenen genişlikte sömürülmesi mümkün olmamıştır. CHP'nin yönetimini ele geçiren toprak ağaları, partinin 25 yıllık iktidarı boyunca Doğu'daki halk yığınlarına reva görülen baskı muamelelerinin sebep

(*) 25 Nisan 1967 gün ve 17 sayılı ANT Dergisinde yayınlanmıştır.

olduğu kırgınlığı bertaraf ederek bu bölgede seçim şanslarını artırmak gayesiyle «Doğu Kalkınması» nı bir propaganda konusu olarak işlemişlerdir. Doğu kalkınması edebiyatıyla bütçeden sağlanacak imkânlar sayesinde Doğu'lu ağaların daha çok kuvvetlenmesi ve sömürme olanaklarının artması için meydana çıkan politik fırsatın kullanılması da bu edebiyatın gelişmesinde başlıca etken olmuştur.

Feodal düzenin ideolojik atmosferi içinde, her türlü geri münasebetleri sürdüren Doğu'nun toprak ağaları, bu edebiyatın getirdiği imkânlarla topraklarını değerlendirecek sulama tesisleri, bol ziraî krediler ve ürünlerine subvansiyonlar sağlamayı başarmışlardır. 1950'den önce Halk Partisi iktidarının son yıllarında bütçeye «Doğu Kalkınması» adı altında konan ödenekler hep büyük toprak ağalarının daha da zenginleşmesini ve siyasal nüfuzlarının artmasını sağlamıştır. DP iktidarı zamanında da Doğu'nun ihmal edildiği ve süratle kalkınması gerektiği edebiyatı yıllarca en lirik bir şekilde işlenmiştir.

Uzun yıllar Doğu kalkınmasından söz edildiği halde, bu dönemde ağaların isteklerine uygun olarak Doğu'da dişe dokunur bir sanayi yatırımı yapılmamıştır. Buna rağmen, tarımsal kredi ve sulama işlerinde milyonlar harcanarak, Doğu'lu ağaların tarımda kapitalist ilişkiler kurmalarına imkân sağlanmak suretiyle yüzbinlerce insanın tarım sektöründen kovularak işsiz, sefil ve aç kalmalarına sebebiyet verilmiştir.

Samimiyetsizlik!

Plânlı devreye girdiğimiz ortak iktidarlarla bugünkü iktidar devrinde de Doğu kalkınması edebiyatı bütün samimiyetsizliğiyle devam etmektedir. 5 yıllık plân gereğince, Doğu'nun kalkınması için ya-

tırımların öncelikle ve büyük oranda Doğu'ya yapılması gerekirken, geçen 5 yıllık uygulamada Batı illerinde fert başına yapılan 100 lira'lık bir yatırıma karşılık, Doğu'da ancak 70 Lira'lık bir yatırım yapılmıştır. Geri kalmış bir bölgenin kalkınması sanayileşmesiyle mümkündür. Halbuki Doğu'da yapılan yatırımların büyük bir kısmı tarım sektörüne yapılmaktadır. Nitekim 1966 icra programına göre Türkiye'de tarım ve sanayi sektörüne yatırılması öngörülen 2 Milyar 48 Milyon 113 Bin Lira'nın % 53'ü tarım sektörüne, % 47'si ise imalât ve sanayi sektörüne ayrıldığı halde; 17 Doğu ilinde 217 Milyon 95 Bin Lira'yı bulan bu yatırımların % 73'ü tarım sektörüne, ancak % 27'si imalât ve sanayi sektörüne ayrılmıştır.

Görüldüğü gibi plânlı devrede de yapılan yatırımlardan Doğu'nun nasibi yine ağaların daha çok güçlenmesine yarıyan, topraklarının değerlendirilmesi, sulama projeleri, hayvancılık ve benzeri tarımla ilgili alanlara yapılan yatırımlardan ibaret kalmaktadır. Ayrıca plânlı dönemde yatırımların gerçekleşme oranı da Doğu'nun aleyhine işlemektedir. Doğu illerinde öngörülen yatırımların gerçekleşme oranı genellikle Türkiye ortalamasına nazaran çok düşüktür. Türkiye'de kamu yatırımlarının gerçekleşme oranı 1963'te % 89,5, 1964'te % 82,5 ve 1965'te % 70,5 olduğu halde, Doğu illerinde yatırımların gerçekleşme oranı hiçbir zaman % 65'in üstüne çıkmamıştır.

Bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi ve Doğu'nun kalkınması zannedildiği gibi iktidarların iyi niyeti ve Doğu'ya karşı ilgi göstermelerine bağlı bir husus değildir. Bu, tamamen ülkede yürürlükte olan sosyal ve ekonomik sisteme bağlı bir meseledir. Bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi, ancak kaynak-

ların dağılışında kâr faktörünü gözetmeyen ve ihtiyaç esasına göre hareket eden toplumcu bir iktidarla mümkündür. Esasen özel sektörle kalkınma felsefesini benimsiyen kapitalist bir düzende, kâr faktörü ön plânda tutulduğu için kaynakların dağılışı ve hizmetlerin yürütülmesinde de daima bu faktör düzenleyici rol oynıyacaktır. Türkiye'de devleti yöneten kapitalist sınıfların iktidarında, devlet sektörü de yatırımlarını bu sınıfın tercihlerine göre yapmak zorundadır. Bu sebeple Doğu'da devlet sektörü, özel sektörle aynı oranda geri kalmıştır. Kapitalist düzende sermaye yatırımlarında amaç ne Doğu'lu, ne Batı'lı işsiz yurttaşlara iş bulmak ve ne de ülkeyi sanayileştirmek suretiyle kalkındırmaktır. Bu düzende yatırımların ve üretimin tek amacı kârdır. Bundan dolayı sermayedar sınıflar ve onların iktidarları yatırımlarını hakim çevrelerin daha çok kâr sağlıyacakları illerde yaparlar. Onun içindir ki, Batı'dan Doğu'ya sermaye gelmediği ve devlet yatırımları da çok mahdut mikyasta alt yapı hizmetlerine tahsis edildiği halde, Doğu'dan Batı'ya durmadan sermaye akmaktadır. Sermayesi belirli bir seviyeyi aşınca, Doğu'lu sermayedar, Doğu'nun kalkınması hususundaki özlemi ne olursa olsun, yatırımlarını İstanbul ve İzmir gibi gelişmiş illerde yapar. Toplumumuzda görülen, bölgeler arası bu adaletsiz ve dengesiz gelişme sömürmeye dayanan kapitalist düzenin bir icabıdır.

Doğu'lu ağaların Doğu kalkınması konusundaki özlemi (!), kapitalist düzenin korunması şartına bağlı olduğundan samimiyetsiz ve aldatıcıdır.

Bazı aydınlarımızın cömertçe destekledikleri, siyasal nüfuz sahibi ağalarımızın, devlet bütçesinden köy camilerinin onarılması için yaptıkları aracılık, ikinci dereceden ağa, şeyh ve onların sözcülüğünü

yapan parti militanlarına menfaat sağlamaları ve bunların Ankara barlarında ağırlanmaları veya bu zümrenin basit hastalıklarına candan ilgi göstererek hertürlü ihtimamı sağladıklarına dair hikâyeler bire bin katılarak, halk arasında «Doğu kalkınmasına hizmet» veya Doğu'ya olan samimi ilginin belirtileri olarak yayılmaktadır. Samimiyetinden şüphe etmediğimiz bazı dar görüşlü aydınlarımızın bu karşılıksız çabaları, ağalarımızın siyasal nüfuzlarının pekişmesine ve halkımızın daha çok ezilmesine ve sefalete düşmesine aracı olmaktadır.

Doğu'da geniş halk kitleleri için devamlı bir kıtlık vardır. Halk yığınları yarı aç bir durumda verem ve benzeri hastalıklardan kırılırken, kışın birdenbire baskın yaptığı ve çok uzun sürdüğü yıllarda, büyük sürülerini masrafsız olarak bahara çıkarmak için yeni yardımlar arıyan Doğu'lu ağalar, parlamentodaki temsilcileri vasıtasiyle bir kıtlık yaygarası çıkararak devletten yeni karşılıksız yardımlar koparmanın yollarını bulmaktadırlar. Halbuki bu sözcüler ve temsilciler bahsedilen kıtlığın halk kitleleri için tabiî bir durum olduğunu pekalâ bilmektedirler.

Doğu'da insanların mağara hayatı yaşadıklarını yeniden keşfeden (!) ağaların temsilcileri, bu buluşlarını parlamentoda dile getirirken bu duruma bir hal çaresi bulmaktan çok, kendi hizmet anlayışlarını tatmin ve sözcülüğünü yaptıkları ağaların siyasal nüfuzlarını devam ettirmek için fakir halkın oylarını toplama gayesini gütmektedirler.

Eşkiya masalı!

Büyük tirajlı gazetelerimize sansasyonel havadis kaynağı olan Doğu'nun eşkiyası, ağalık müessesesinin sürdürülmesine hizmet eden bir araç ola-

rak Doğu'lu vatandaşların baskı ve terör altında ağalara baş eğmelerine yardımcı olmaktadırlar. Ağalar tarafından fakir halkı sömürmek ve kendi iç meselelerini hal etmek için kullanılan bu şakilerin korunması ve silâhlanması de yine ağalar tarafından yapılmaktadır.

Ağalık nüfuz ve otoritesi siyasal nüfuzla birlikte olduğundan, bu eşkiyanın takibiyle görevli jandarma ve idarecilerimiz, çoğu zaman bu otorite karşısında gerilemek veya takibi durdurmak zorundadırlar.

Doğu kalkınması edebiyatı ortaya çıkmadan önce de Doğu'nun manzarası bu idi. Aradan 20 yıl geçmesine, toplumumuzda büyük sosyal ve ekonomik gelişmeler olmasına rağmen Doğu'da hiç bir değişiklik olmamıştır.

20 yıldan beri devam eden bu samimiyetsiz Doğu kalkınması edebiyatının iç yüzünü anlamak için şu soruların cevaplandırılması gerekir :

1 — Doğu kalkınması denemeleri sonunda halkın ekonomik ve sosyal durumunda bir değişiklik olmuş mudur?

2 — Acaba Doğu kalkınması denemeleri Doğu'da kimlerin kalkınmasına yaramıştır? Dün olduğu gibi, bugün de, kalkınan ve kuvvetlenen kimlerdir?

Doğu kalkınması adı altında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, devletin zirai sektöre yaptığı yatırımlar, verdiği kredi ve sübvansiyonlarla mahdut bir ağa zümresi, sermayeyi sahip oldukları topraklara götürerek son derece zenginleşmiş olmalarına karşılık, topraktan yoksun veya az topraklı fakir halk köyde yarıcılık, rençberlik ve hattâ ırgatlık yapma imkânını kaybettiğinden büyük şehirlerin işsizler ordusuna katılarak sefaletin içine düşmüşler-

dir. Bu sebeple Doğu'nun büyük şehirlerinin etrafındaki gecekondu semtleri İstanbul ve Ankara illerimizin gecekondu semtlerine nazaran daha büyük oranda genişlemektedir.

Doğu'da yaşıyan emekçi halkın bu direkt ekonomik sömürü yanında maruz kaldığı bir diğer sömürü şekli de mânevî sömürüdür. Irk, dil ve mezhep ayrılıklarına dayanan bu sömürü şekli, ekonomik sömürüyü doğrulamak, Doğu'lu ağalarla onların müttefiki olan Batılı ağaların sömürme olanaklarını rahatlıkla sürdürmek için yürütülmektedir. Hergün çeşitli örneklerini gördüğümüz vatandaşlar arasında ırk, dil, din ve mezhep farklarından dolayı yapılan ayırımlar, uygulanan farklı muameleler, hor görme ve hakaret etmelerin sebebi budur. Bu mânevî sömürünün politik alandaki yansıması faşizm, ırkçılık ve ümmetçilik şeklinde tecelli etmektedir. Etnik özellikleri icabı kendi aralarında Türkçe'den başka dilleri konuşan Doğu'lu yurttaşların hor görülmesi, jandarma dipçiği altında ezilerek hakaret görmeleri, Doğu'nun resmî dilde mahrumiyet bölgesi olarak tescili bu mânevî sömürünün bir sonucudur.

Hâkim sınıflar Türkiye'nin emekçi halkını Türk, Kürt, Hıristiyan, Müslüman, Sünnî ve Alevî diye ırk, dil, din ve mezhep yönünden düşman kamplara bölerek ve bir kısım emekçileri başka toprakların insanları gibi göstererek düşmanlığı keskin bir hale sokarak sömürü düzenlerini yürütürler.

Doğu'da yaşıyan emekçi halkımızın maruz kaldığı bu maddî ve mânevî sömürü şekilleri, birbirinin sebep ve neticesi olarak, karşılıklı etki gösteren ayrılmaz bir bütün teşkil ederler.

Gerçek anlamda Doğu kalkınması, Doğu'da yaşıyan yurttaşlarımızın maddî ve mânevî sömürüden

kurtulmaları için, köklü bir toprak reformu ile halkın bizzat tasarruf edeceği toprağa, tarımda teknik ve kredi imkânlarına kavuşması, bütün altyapı yatırımları ile birlikte süratli bir sanayileşmenin devlet eliyle ve öncelikle gerçekleştirilmesi, halkın özlemlerini göz önüne alarak halk yararına işliyen bir eğitim ve kültür seferberliğiyle mümkündür.

Çıkar yol nedir?

Daha ileri bir üretim sistemine geçmeyi engelleyen tutucu güçleri zararsız bir hale getirmek suretiyle, bugünkü sosyal ve ekonomik ilişkilerde bir değişiklik yapılmadan, yani anayasamızın öngördüğü köklü reformlar uygulanmadan Doğu kalkınması adı altında yapılan samimiyetsiz teşebbüsler, Doğu'da geniş halk yığınlarının sefaleti ve perişanlığı pahasına Doğu'lu ağaların daha çok güçlenmesine yarıyacaktır.

Halk yararına köklü reformlar ise ancak halkın katıldığı ve halktan yana bir iktidar tarafından yapılabilir.

Doğu kalkınmasının özlemini duyan, Doğulu halkın maddî ve manevî çilesine son vermek için savaşan yurtsever aydınlarımızın duygusal plândan çıkarak gerçekçi bir çözüm yolu aramalarının zamanı gelmiştir. Toplumsal meseleler dost sohbetlerinde duygusal yakınmalar ve heyecan gösterileriyle çözümlenemez. Çağımız ekonomi ve sosyal bilimler çağıdır. Sorunlarımız ancak toplum gerçekleri ve bilim verilerine göre çözümlenebilir. Bu sebeple Doğu kalkınması edebiyatının ağaların elinde bir çıkar aracı olarak kullanılmasını istemiyen ve hâkim çevrelerin hizmetinde halkın sömürülmesine bilmeden yardım-

cı olarak bugünkü durumun sürüp gitmesine gönlü razı olmıyan, halkçı, uyanık, yurtsever aydın ve emekçilerin ülkemizin emperyalizmin etkisinden kurtularak topyekûn kalkınması savaşına katılan bilinçli yurtsever işçi ve aydın kardeşleriyle el ele halkın bilinçlenerek demokratik yoldan iktidara gelmesine yardımcı olmaları lâzımdır.

Başta Doğu olmak üzere, bütün ülkemizin kalkınma yolu, halkımızın bilinçlenmesine ve kendi sorunlarını öğrenmesine bağlıdır. Halka dayanmayan ve onun yaratıcı gücüne inanmayan bütün duygusal akımlar hüsranla sonuçlanmeya mahkûmdur. Tarih hüsrana uğrayan benzeri davranışların örnekleriyle doludur.

Bölücü Akımlara Karşı

DOĞULU YÜKSEK TAHSİL GENÇLİĞİNİN TEPKİLERİ

ANKARA'DA OKUYAN DOĞU'LU YÜKSEK TAHSİL GENÇLİĞİNİN BÖLÜCÜ AKIMLARI PROTESTO EDEN BİLDİRİSİ

K A M U O Y U N A

KİM KİMİ KOVUYOR? HODRİ MEYDAN!...

Bu memlekette nifak tohumları eken gözü dönmüş örümcek kafalı faşistler çıkarmakta oldukları ÖTÜKEN adlı bir dergi (!) de son zamanlarda; Anayasa'nın açık ve kesin hükümlerine rağmen, etnik özellikleri bakımından DOĞU'da yaşayan vatandaşlarımızı hor görerek asırlardan beri üzerinde yaşadıkları topraklardan pervasızca kovma çabasındalar.

Bile bile kardeşi kardeşe düşman etme uğraşında olan süper-sapık zihniyetli birisinin DOĞU'lu vatandaşlara «... Türk milletinin başını belâya sokmadan, kendileri de yok olmadan çekilip gitsinler : Nereye mi? Gözleri nereyi görür, gönülleri nereyi çekerse oraya gitsinler. İRAN'a, PAKİSTAN'a, HİNDİSTAN'a, BARZANİ'ye gitsinler. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'e başvurup AFRİKA'da yurtluk istesinler. Türk ırkının aşırı sabırlı olduğunu, fakat ayranı kabardığı zaman kağan arslan gibi önünde durulmadığını, ırktaşları ERMENİLER'e sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin» diyerek tehdit savurana haykırıyoruz :

Kim kimi yok ediyor? Kim kimin başını belâya sokuyor? Ve de kim kimi kovuyor?

Tarihin en eski çağlarından beri bu topraklar üzerinde yaşıyanları, bu topraklardan kovacak bir kuvvet ne olmuş ve ne de olacaktır. Asıl kovulacaklar, halkları birbirine düşürmek emelinde olan hayalperestlerdir.

DOĞU'lu gençler olarak «Kürt dâvasını, kurt kurnazlığı ile Türkiye'nin DOĞU illeri dâvası halinde» ileri sürmek niyetinde değiliz. DOĞU'nun geri kalmasının nedenleri arasında ekonomik sömürmenin devamı için vatandaşlar arasında mevcut IRK, DİL, DİN ve MEZHEP farklarını istismar ederek onları düşman kamplara bölmek isteyen zihniyetin karşısındayız. Manevi sömürünün politik alandaki yansıması olan FAŞİZMİ, IRKÇILIĞI ve ÜMMETÇİLİĞİ nefretle reddederiz.

Türkiye'de Anayasa çerçevesinde beraberliği ve kardeşliği tesis etmek şiarımızdır.

Bu şahıs ayrıca, çingene vatandaşlarımızın ıslahı ve «İnsan güzeli vatandaşlar» kazanmak için onları HAKKÂRİ'de yaşayan «50.000 geri Kürd'ün» içine sürerek asimile etmeği tasarlıyor. Bilinmelidir ki HAKKÂRİ ne bir hapishane, ne bir tımarhane ve ne de bir ıslahanedir. Türkiye için İSTANBUL ne ise HAKKÂRİ de odur. Islah edilecekler, Çingenelerden ziyade, öncelikle böyle sapık ideolojileri savunanlardır. Islah edilecekleri yer ise BAKIRKÖY'dür.

Demokratik baskı guruplarının ve adliyenin harekete geçeceğini umar, durumu kamu oyuna duyuruz.

AĞRI
Yüksek Tahsil Talebe Derneği Ankara Şubesi

BATMAN
Petrol Yüksek Tahsil Talebe Derneği

CİZRE
Kültür Cemiyeti

DİYARBAKIR
Kültür Derneği

HAKKÂRİ
Kültür Derneği

HINIS
Kültür ve Okutma Derneği

MARDİN
Kültür Derneği

MUŞ
Kültür Derneği

URFA
Öğrenci Yurdu

VAN'LI
Öğrencilere Yardım Derneği

BİNGÖL
Kültür Derneği

BİTLİS'İ
Kalkındırma ve Tanıtma Derneği

ELÂZIĞ
Yüksek Tahsil Talebe Derneği

ERZURUM
Öğrenci Yurdu

KÂHTA
Kültür Derneği

KARLIOVA
Kültür, Tanıtma ve Yardımlaşma Derneği

SİVEREK
Yüksek Tahsil Kültür Derneği

TUNCELİ
Kültür Derneği

VARTO
Kültür, Tanıtma ve Yardımlaşma Derneği

ERZURUM ATATÜRK ÜNİVERSİTESİNDE OKUYAN GENÇLERİN BÖLÜCÜ AKIMLARI PROTESTO EDEN BİLDİRİSİ

Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetmeksizin, kanun önünde eşittir. Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. (ANAYASA : Madde 12)

KAMU OYUNA DUYURURUZ

Faşist ve kafatasçıların çıkarmakta olduğu ÖTÜKEN adlı dergide ( ) «... Türk Milletinin başını belâya sokmadan, kendileri de yok olmadan çekilip gitsinler : Nereye mi? Gözleri nereyi görür, gönülleri nereyi çekerse oraya gitsinler. İRAN'a, PAKİSTAN'a, HİNDİSTAN'a, BARZANİ'ye gitsinler. Birleşmiş Milletler'e baş vurup AFRİKA'da yurtluk istesinler. Türk Irkının aşırı sabırlı olduğunu, fakat ayranı kabardığı zaman kağan arslan gibi önünde durulmadığını, ırkdaşları ERMENİLER'e sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin.» denilerek etnik özelliği bulunan DOĞU'lu vatandaşlarımızın sürülmesi istenmektedir.

Milliyetçi ve mukaddesatçı geçinen fitneciler guruhu bilmeli ki, bu memleketten kovulacak olanlar, etnik özelliği bulunan vatandaşlarımız değil, esas sürülecek olan, kafatascı, kan tahlilciliğini güden ırkçı, faşist zihniyet ve de güzel yurdumuzu hayasızca sömüren dış ve iç emperyalizmdir.

Bu hususla ilgili bildiri yayınlayan ANKARA'DAKİ DOĞU'lu gençlik teşekküllerinin asil reaksiyonlarına katılırken, yurt çapındaki tüm devrimci, halkçı, demokratik baskı guruplarına çağrıda bulunuyoruz :

İnsanca yaşama haysiyeti çizgisinde buluşup, bir bütün olarak sosyal, ekonomik ve insanca yaşama haklarına hücum eden kara yüzlü zihniyete karşı gönül-gönüle, el-ele birleşmeliyiz.

Türkiye, ırkçılığa, kan tahlilciliğine ve kafatasçılığa paydos diyen, vatanın gerçek çıkarlarını düşünen tüm Türkiyelilerindir.

YAŞASIN TÜRKİYE, YAŞASIN TÜRKİYELİLER.

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Fikir Kulübü

Atatürk Üniversitesi İktisat Fikir Kulübü

Tunceli Yüksek Tahsil Talebe Cemiyeti

Güney Doğu Yüksek Tahsil Talebe Cemiyeti

T. İ. P. YAYINLARI

Mehmet Ali AYBAR	Hodri Meydan 1 lira (Genel Dağıtım Kemal Karatekin Ankara Cad. 51)
Mehmet Ali AYBAR	Türkiyeyi Adalet Partidi Kalkındıramaz 1 lira
Çetin ALTAN	Hükümet Kapitalist Bir Hükümettir 1 lira
Çetin ALTAN	Demir Çimentn Karaborsası 1 lira
Tarık Ziya EKİNCİ	Doğu Dramı 2 lira
Metin DİNÇER	Plânlı Devletçilik 50 kuruş
Selâhatttn HİLÂV	Toplumculuk ve İnsan 50 Kuruş
İdris KÜÇÜKÖMER	Bağımsızlık Sorunu 50 kuruş
Murat SARICA	1961 Anayasasının Sosyal Niteliği 50 kuruş
Murat SARICA	Halkçılık, Milliyetçilik, Devrimcilik 50 kuruş

SOSYAL ADALET YAYINLARI

Hüseyin KORKMAZGİL	Öhhööö! 3 lira
Maurice DOBB	Kapitalizm Dün, Bugün 4 lira
Maurice DOBB	Az gelişmiş Ülkeler ve İktisadi Kalkınma (Tükenmiştir)
Oscar LANGE	Kalkınma Yöntemleri (2. Baskı) 3 lira

Bu yayınlar aşağıdaki adresten ödemeli veya posta pulu karşılığında istenebilir. 20 liradan yukarı siparişlerde % 20 indirim yapılır.

Türkiye İşçi Partisi Genel Merkezi Mithatpaşa Cad. 63/1 ANKARA

Fiatı : 2 Lira